

Högskolan i Halmstad
Sektionen för humaniora
Historia 61-90p

Kommunsammanläggningar i Halland

En jämförelse av attityder och problem
inför kommunreformerna 1952 och 1974 i Halland

Ambjörn Lindfors
C-uppsats i historia ht 2009

Handledare
K.G. Hammarlund

Abstract

Sverige genomförde två stora kommunindelingsreformer under 1900-talet. Den ena var storkommunreformen som kom 1952, och den andra var den så kallade kommunblocksreformen som kom 1974. Kommunreformen minskade antalet kommuner till mindre än hälften och syftet var att varje kommun skulle kunna bära sina egna omkostnader genom att skatteunderlaget skulle vara tillräckligt stort. Kommunerna i Halland var även de i olika grad involverade i kommunreformen och inställningen till denna varierade mellan kommunerna. Det är då intressant att undersöka vilka skälen och attityderna till kommunreformerna har varit, eftersom de bidragit till att ge en bild av samhället och den kommunpolitik som fördes i Halland vid tiden för sammanläggningarna samt att se om det har skett en förändring över tid mellan förändringarna.

Syftet med den här uppsatsen har varit att undersöka vilka attityderna och problemen var i Halland, och om de har varierat från den ena kommunreformen till den andra samt försöka ge en bakgrund till medborgarnas inställning.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeställning	2
1.2 Tidigare forskning.....	2
1.2.1 Kommunsammanläggningen 1952.....	2
1.2.2 Kommunsammanläggningen 1974.....	4
1.2.3 Bildandet av demokratiska enheter.....	5
1.3 Teori.....	5
1.4 Material och metod.....	8
2 Historisk bakgrund.....	8
2.1 Storkommunreformen 1930-1952.....	8
2.2 Kommunblocksreformen 1962-1974.....	10
3 Våra kommuner idag.....	12
4 Attityder till kommunsammanläggningarna på riksnivå.....	13
4.1 Kommunsammanläggningen 1952.....	13
4.2 politiska skiljelinjer.....	14
4.3 Kommunsammanläggningen 1962-1974.....	14
4.4 Majoritet och opposition.....	15
4.5 Politiska skiljelinjer.....	16
4.6 Attityder till kommunsammanläggningarna hos medborgarna.....	16
5 Hallänningarnas inställning till kommunsammanläggningarna.....	17
5.1 Lokal identitet	17
5.1.1 Lokal identitet i Halland.....	18
5.1.2 Sammanfattning av lokala identitetsfrågan i halland	19
5.2 Kommundemokrati.....	20
5.2.1 Lokal kommundemokrati i Halland.....	21
5.2.2 Sammanfattning av lokal kommundemokrati i Halland.....	23
5.3 kommunal socialvård.....	24
5.3.1 Kommunal socialvård i Halland.....	26
5.3.2 sammanfattning av kommunal socialvård i Halland.....	26
5.4 Skolväsendet.....	27
5.4.1 Skolväsendet i Halland.....	29
5.4.2 Sammanfattning av skolväsendet i Halland.....	30
5.5 kommunalskatt.....	31
5.5.1 Kommunala skattefrågan i Halland.....	32
5.5.2 Sammanfattning av lokala skattefrågan i Halland.....	32

5.6 Bostadsfrågan	33
5.6.1 Bostadsfrågan lokalt i halland.....	33
5.6.2 Sammanfattning av bostadsfrågan lokalt i halland.....	34
6 kommunsammanläggningarna, attityder och resultat	34
6.1 Attityder och problem inför kommunsammanläggningarna i Halland.....	34
6.2 Resultat av reformerna.....	35
6.2.1 Storkommunreformen 1952.....	35
6.2.2 Kommunblocksreformen 1962-1974.....	36
7 Sammanfattning	38
7.1 Kommunreformen 1952.....	40
7.2 Kommunreformen 1974.....	41
8 Slutdiskussion	41
9 Käll och litteraturförteckning	
9.1 Litteratur	
9.2 Källor	

Bilaga

Hur kommunerna i Halland slogs samman vid de båda kommunreformerna

1 Inledning

Det fanns tre olika slags kommuntyper 1862, närmare bestämt landskommuner, köpingar och städer. Dessa var 2500 till antalet och utgjorde de första moderna kommunerna. Kommunerna som hade sina rötter i de gamla socknarna kunde efterhand som samhället förändrades och nya krav på välfärd tillkom inte själva bära alla kostnader. Här framstod då kommunsammanslagningarna som det bästa alternativet för att säkra den kommunala servicen och samtidigt försöka undvika ett alltför centraliserat statligt styre. 1952 kom den första kommunala sammanslagningen och känslorna till reformen var blandade ute i kommunerna. Man såg dock efterhand vilka fördelar som reformen innebar och 1974 slutfördes nästa reform som innebar ytterliggare en sammanslagning av kommunerna för att säkra skatteunderlaget och på så vis kunna utvidga den kommunala servicen. Kommunerna var dock inte eniga i sina åsikter gällande sammanslagningarna, vare sig 1952 eller 1974, utan hade olika förutsättningar som låg till grund för sina inställningar.¹

Kommunala reformer påverkar på något sätt alltid kommunmedborgarna och inställningen till reformer skiftar av naturliga skäl där varje människa har en egen uppfattning. Människan, både som enskild och kollektiv aktör, agerar oftast utifrån egna intressen och behov. Påbud griper in i hennes liv vilket gör att attityder skapas antingen positiva eller negativa beroende på om förändringen ligger i linje med hennes egna uppfattningar. Inställningen färgas beroende på vilken information eller desinformation som hon tar till sig och ligger därefter till grund för hennes beslut

Behoven skiftar över tid, men det finns nästan alltid en gemensam nämnare i att hon ställer sig avvaktande till nya förändringar.

Även i Halland var åsikterna och attityderna till kommunsammanslagningarna många. Här spelade bl.a. kommunidentiteten, demokratin, den kommunala ekonomin och skatteuttaget roll för människors åsikter till kommunreformerna.

¹ Nielsen, Peder. *Kommunindelning och demokrati*(Uppsala: Peder Nielsen och Uppsala universitet 2003), s 25-27

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna undersökning är att studera och jämföra attityder och problem vid kommunsammanslagningarna 1952 och 1974 i södra och mellersta Halland. Var problemen likartade eller skilde de sig åt mellan kommunerna inbördes och mellan kommunsammanslagningarna? Var inställningen till förändringen positiv eller negativ, och går det att se någon skillnad mellan de båda kommunreformerna?

Jag vill vidare ge en bakgrund till de olika problem vid kommunsammanläggningarna som kommunerna i Halland tog upp och kommuninnevärnarnas inställning till kommunreformerna

De frågor som jag vill få svar på är då:

- Hur såg attityderna och problemen ut inför de olika kommunsammanslagningarna i Halland? Vilka skillnader och likheter finns och även koppla detta till det nationella planet för att genom detta få en uppfattning om Hallands problem och attityder är likartade i resten av landet.
- Vad ligger till grund för attityder och inställningar till kommunsammanslagningarna i Halland?
- Vilka farhågor och förhoppningar infriades genom kommunreformerna?

1.2 Tidigare forskning

1.2.1 Kommunsammanläggningen 1952

I den tidigare forskningen är det främst Erik Wångmars bok *Från sockenkommun till storkommun* som har bidragit till bilden angående de bakomliggande orsakerna och de förekommande problemen samt attityderna till dem. Erik Wångmar vill med sin bok ge en bakgrund till de olika problem som uppstod då de olika småkommunerna inte kunde bära sina egna utgifter vid välfärdssamhällets genomförande och genom det beskriva varför storkommunerna kom till stånd. Han ger även en bild av hur det nationella såväl som det lokala genomförandet gick till mellan 1946-1952 .

Wångmar tar då upp det lokala agerandet och vilka orsakerna har varit till detta. Jag kommer i min uppsats bl.a. använda hans resultat som en utgångspunkt i mina diskussioner och jämförelser med de olika kommunernas problem och attityder främst när det gäller identitetsfrågan, skattefrågan och till en del även när det gäller den sociala omvårdnaden.

Kommunindelingskommitténs utredning från 1945 del III ger, genom att låta landets skolinspektörer komma till tals, en omfattande bild av hur de olika inspektörerna ser på en ny kommunindelning. Här avspeglas de växlande förhållandena som råder inom de olika inspektionsområdena, men även inspektörernas personliga uppfattning gällande skoldistriktens storlek. Utredningen har betydelse för min undersökning såtillvida att den mer direkt relaterar statens intentioner gällande skolväsendet med hur kommunerna kommer att klara kostnaderna för detta. Den ger med detta en relevant bild av de bakomliggande orsakerna till de problem som de undersökta kommunerna tar upp.

Undersökningen tar även upp hur kommunalskatten kom att påverka kommunalinnevånarnas attityder till kommunsammanläggningen och där är då Erik Wångmars bok *Från sockenkommun till storkommun* åter relevant. Den ger en syn på olika omständigheter rörande skatteuttaget t.ex. befolkningen i förhållande till skatteunderlaget, där utredningen bl.a. visar att de kommuner som hade ett lågt invånarantal ofta även hade ett lågt skatteuttag. Jag använder mig i studien också av kommunindelingskommitténs del II *Riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner*. Betänkandet anlägger ytterligare ett perspektiv på kommunalskatten då den tar upp vad varje kommuninnevärdare får för sina skattekrönor.

När det gäller den kommunala socialvården så utgör både Per Broomé och Pirkko Jonssons bok *Äldreomsorgen i Sverige* samt Anders Berges bok *Sjukvårdens underklass* ett bra underlag när det gäller att beskriva den svenska äldreomsorgens historia och utveckling. Både Broomé och Johansson samt Berge beskriver den historiska utveckling sett ur ett demografiskt perspektiv då de jämför antalet äldre som kommer att behöva omsorg med de resurser som finns att tillgå. Broomé och Johansson utreder detta vidare då de beskriver hur äldreomsorgen genom idéerna om solidaritet, jämlikhet och rättvisa kom att utvecklas. Både Broomé, Johansson och Berges studier är relevanta när det gäller att ge en bakgrund till de problem som uppstod för de små kommunerna vid genomförandet av välfärdsplanen. De visar här bl.a. på de problem som uppstod när t.ex. ett ökande antal äldre vårdtagare ställdes mot de nya normerna, som innebar ett mindre antal vårdplatser, vilket kommunerna fick svårt att hantera.

Utbildningens idéhistoria skriven av Carl Ivar Sandström utgör en allomfattande historiebeskrivning av det svenska skolväsendet mellan 1500-talet och 1900-talet. Boken beskriver den samhällsförändring som kom att påverka skolväsendet och beskriver de olika förslag och händelseförlopp som även präglade skolväsendets historia. Sandströms bok är av intresse för uppsatsen eftersom den bl.a. speglar den bakgrund och det händelseförlopp inom skolväsendet som påverkades av välfärdsplanen och ledde fram till 1952-års kommunreform.

Storkommunreformen 1952 där Peter Aronsson, Lars Nilsson och Thord Strömberg är redaktörer vill ge en bild av storkommunernas tillkomst sett både ur ett nationellt och lokalt perspektiv. Boken vill även spegla hur reformen hänger ihop med den verklighet och de problem som möter dagens kommuner.

Författarnas studier av de politiska skiljelinjerna vid kommunsammanläggningen är då relevanta för uppsatsen såtillvida att de tar upp vilken inställning och roll de olika partierna intog vid kommunreformen och därigenom även hur reformen påverkades av detta.

1.2.2 Kommunsammanläggningen 1974

Peder Nielsen tar upp kommunernas indelning och hur detta påverkar demokratin i sin bok *Kommunindelning och demokrati* där han bl.a. ställer upp sin hypotes att hur en politisk enhet är indelad kan ha stor betydelse för demokratin. Han utgår då från empiriska undersökningar där han operationaliserar graden av demokrati och lokalt engagemang genom att mäta den kollektiva identiteten/gemenskapen d.v.s. de egenskaper som rör en grupp människor och hur de uppfattar varandra. Det politiska deltagandet d.v.s. de aktiviteter som syftar till att påverka ett offentligt beslutsfattande. Nielsen jämför och diskuterar därefter sina resultat både genom att ta upp tidigare exempel på olika territoriella indelningar och genom att ställa sina resultat mot olika teorier och kriterier för sagda indelningar. Nielsen tar även historien bakom kommunindelningarna, vilket jag tillsammans med Nielsens resultat och teorier använder där jag då jämför med attityder som de olika kommundelarna uppvisar med hänseende på kommundemokratin. Även Lars Strömberg och Jörgen Westerståhls bok *De nya kommunerna* samt Stig Montins bok *Moderna kommuner* bidrar till att ge en samlad bild av kommunindelningens historia genom att dels beskriva hur kommunindelningen påverkade landskommunerna men även ge en bilden av vad som definierar en kommun idag. Strömberg och Westerståhls bok sammanfattar då den kommunaldemokratiska forskningsgruppen undersökningar där bl.a. kommunindelningsreformen utvärderas. Montin

ger som tidigare har nämnt olika aspekter på hur en kommun arbetar där bl.a. den politiska organisationen och förhållandet mellan partierna och den kommunala demokratin tas upp.

Både Wångmars bok och kommunindelningens betänkande är då viktiga för att ge olika perspektiv på hur man ser på skatteuttaget samt genom detta förklara händelseförloppet när det gäller skatteuttaget fram till kommunindelningen. Det ska också poängteras att både Wångmars och Nielsens bok förekommer vid båda kommunsammanläggningarna.

När det gäller att förklara satsningarna på bostadsbebyggelse och kraftförsörjning har jag valt att använda mig av Agne Gustafssons bok *Kommunal självstyrelse*. Hon tar i sin bok upp kommunernas och landstingets roll i det politiska systemet, dess verksamhetsformer och de olika historiska förändringar som kommunerna har genomgått under åren sett ur ett historiskt perspektiv. Gustafssons bok utgör då ett viktigt underlag när det gäller att beskriva kommunernas ekonomi och satsningar på bebyggelse där en effektiv samhällsplanering och ett ökat skatteunderlag skall kunna genomföras genom kommunreformen.

1.2.3 Bildandet av demokratiska enheter

Jag använder mig även här av Peder Nielsens bok *Kommunindelning och demokrati* som ställer upp olika kriterier vid bildandet av en demokratisk enhet, i det här fallet nya kommuner. Nielsen tar här upp såväl sociala villkor t.ex. identitet, hembygdskänsla och politisk aktivitet som kostnader och vinster för förhandlingar administration och ekonomi. Han belyser här även problemet med att alla medborgare inte får sina intressen helt tillgodosedda, men att ställa upp kriterier för demokratiska enheter gör att det ändå blir möjligt att diskutera hur vissa enheter är bättre ur demokratisynpunkt än andra.

1.3 Teori

Denna uppsats vill spegla och jämföra de olika attityder och problem som kom fram vid kommunsammanläggningarna 1952 och 1974. Den tar även upp i vilken mån intentionerna med reformerna infriades och hur detta kom att påverka kommunerna. För att bättre kunna förstå de bakomliggande orsakerna till kommunernas problem och attityder kommer jag att i analysavsnittet använda mig av Peder Nielsen bok *Kommunindelning och kommundemokrati* där han ställer upp ett antal kriterier för hur en demokratisk enhet bör fungera.

För det första bör invånarna i en enhet dela en identitet. Detta kan grundas på en gemensam egenskap till exempel ett språk, en dialekt, en religion eller andra kulturella särdrag, eller på en subjektiv upplevelse av samhörighet och värdegemenskap.

För det andra bör invånarna ha goda möjligheter att utöva politiskt deltagande. Små enheter har i detta avseende en fördel framför större. Ju färre invånare och i viss mån mindre yta, desto lättare för invånarna att delta i beslutsprocessen och desto större vikt får den enskildes röst i röstsammanräkningen. I synnerhet på den kommunala nivån ses möjlighet till ett högt politiskt deltagande som ett väsentligt kriterium för hur kommunerna bör struktureras.

Slutligen bör de politiska institutionerna på ett effektivt sätt kunna utföra sina arbetsuppgifter. Dels är det fråga om kapacitet d.v.s. kommunerna måste ha tillgång till adekvata resurser och nödvändig kompetens. Kapaciteten hänger till viss del samman med enhetens storlek och generellt kan man säga att om storleken på den demokratiska enheten ökar så ökar även förutsättningarna för god kapacitet. Dels är det en fråga om god affinitet (samsörighet). För att de politiska institutionerna ska kunna vara effektiva bör problem verkligheten överensstämma med institutionernas problemlösning.²

Jag använder mig även av statsvetaren Robert Dahl som i sina kriterier angående demokratiska enheter dels tar upp enhetens domän eller omfattning (vilka personer bör ingå i demokratisk enhet) dels dess beslutskompetens eller omfång (vilka frågor bör demokratiska enheter kunna fatta beslut om).

Dahl beskriver då bl.a. att:

- Invånarna bör ha en stark önskan om politisk självständighet eller autonomi vad gäller det aktuella omfånget av ärenden. Det kan röra sig om lokal kontroll över t.ex. skolfrågor eller total suveränitet. Kriteriet innebär att det kan vara ett lika stort tvång att tilldela en grupp personer politisk autonomi utan att de vill ha det, till exempel på grund av att de vill tillhöra en större politisk enhet, som att förvägra en grupp personer politisk autonomi som eftersträvar det.

² Ibid. s 11-12.

- Invånarna i enheten bör dessutom ha en stark önskan att styra sig själva demokratiskt. D.v.s. vill inte invånarna ha ett demokratiskt självstyre är det inte rätt att tilldela dem det.
- Enhetens avgränsning bör även resultera i ett större samförstånd än vad som skulle bli fallet med andra alternativa lösningar. Ju högre grad av samförstånd mellan invånarna i en enhet desto större andel av invånarna får sina preferenser förverkligade.
- Fördelarna bör överväga nackdelarna dels vad det gäller ovanstående kriterier dels vad det gäller kostnader och vinster för kommunikation, förhandlingar, administration och ekonomi osv.

Här menar Dahl också att kriterierna huvudsakligen kräver kvalitativa bedömningar. Kvantitativa mått på hur väl olika avgränsningar uppfyller kriterierna skulle vara illusoriska och det skulle utifrån dem knappast gå att påvisa vad som vore den bästa avgränsningen eftersom förespråkare skulle överdriva vinsterna och förringa kostnaderna, medan motståndarna tvärtom då skulle överdriva kostnaderna och förringa vinsterna.

Taget detta i beaktande går det ändå inte att säga att *en* lösning är den bästa. Detta därför att demokratiska teorier inte berättar hela sanningen och inte heller innehåller några fullständiga svar.

En värld av perfekt konstruerade demokratiska system existerar helt enkelt inte eftersom ett sådant system måste tillvarata varje i det demokratiska systemet ingående medborgares intressen, vilket är en omöjlighet. Ett demokratiskt system kommer följaktligen att gynna en del innevånarens intressen mer än andras och kommer därmed för en del innevånare att framstå som en mindre bra lösning. Svårigheten ligger inte i att det saknas bra lösningar. Frågan är bara för vem de framstår som en bra lösning.³

³ Dahl, Robert *Democracy and its critics*. (New Haven and London 1989), s 207-209

1.4 Material och metod

Vad som är intressant att undersöka vid kommunsammanläggningarna i Halland är vilka skillnader eller likheter som uppträder vid tidpunkterna för kommunreformerna 1952 och 1974 och om man här kan spåra någon trend. Det är dock även intressant att se vilka skillnader/ likheter i attityder och problem som finns vid varje kommunsammanläggning.

Materialet som min undersökning bygger på är litteratur och tidningsartiklar.

Tidningsartiklarna är hämtade från *Hallandsposten* genom sökningar i tidningsarkiv året direkt före och vid kommunsammanläggningarna och beskriver inställningar och problem inför kommunsammanläggningarna 1952 och 1974. Det har eventuellt förekommit artiklar ett antal år tillbaka innan kommunsammanläggningarna, men eftersom arbetsbelastningen då torde ha blivit övermäktig och intensiteten gällande artiklar inför kommunreformen var som allra intensivast direkt före och under reformåret är det mest relevant att begränsa undersökningen till dessa år. Här bör det även understrykas att det handlar om en dagstidning och att källan möjligen kan vara tendentiös, vilket till en del kanske bör beaktas när det gäller tidningens val av intervjupersoner och ställda frågor.

Metoden är en kvalitativ innehålls analys och komparativ såtillvida att ett antal artiklar har valts ut och bearbetats med tanke på attityder och problem inför kommunreformen.

Artiklarna har sedan jämförts för att se om det existerar några skillnader eller likheter och materialet har därefter tolkats. Det valda materialet och den undersökande metoden torde därmed vara relevant för att gagna både syftet och frågeställningarna. För att få ett helhetsperspektiv på hur kommunreformerna i Halland genomfördes d.v.s. vilka kommuner som slogs samman vid de olika kommunsammanslagningarna är dessa beskrivna i bilagan *Hur kommunerna i Halland slogs samman vid de båda kommunreformerna.*

2 Historisk bakgrund

2.1 Storkommunsreformen 1930-1952

Vägen som ledde fram till dagens kommunindelning tog sin början i landets olika socknar där det agrara samhället så småningom övergick till det industriella. Den snabba industriella utvecklingen gjorde att den i början av 1900-talet svarade för en högre andel av BNP än vad jordbruket gjorde och i fråga om andelen yrkesverksamma arbetare gick industriproduktionen om jordbruket i början av 1930-talet. Expansionen inom industrin påverkade i sin tur

levnadsstandaren och under 1900-talets första årtionden inleddes en social reformpolitik som i första hand tog upp socialförsäkringarna men senare tillkom även en kraftfull utbyggnad av den offentliga sektorn. De som skulle verkställa statens intentioner blev kommunerna som här således fick en viktig funktion som statens förlängda arm ute i landet. Samtidigt växte kommunernas utgifter inte minst under de båda världskrigen då vissa folkförsörjnings och totalförsvarsuppgifter lades på kommunerna, men även välfärdssamhället bidrog till utgifterna då detta ofta skedde i kommunal regi.

Detta sammantaget gjorde att systemet med socknar som kommuner på allvar ifrågasattes i början på 1930-talet.

Här ska också vägas in statens intentioner om en fortsatt satsning på den sociala välfärden i framtiden, vilket inte kunde genomföras utan att ha ekonomiskt bärkraftiga kommuner.⁴

Mot denna bakgrund tillsattes 1943 den så kallade kommunindelningskommittén som hade till uppgift att diskutera olika lösningar på småkommunproblemet. Fyra förslag till lösningar lades fram av kommittén: överflyttning av primärkommunala uppgifter till stat eller landsting, ökade ekonomiska bidrag från stat eller landsting till primärkommunal verksamhet, eller ökad interkommunal samverkan och kommunsammanläggningar. Det blev den sista lösningen kommunala sammanläggningar som kommittén förordade. Motivet var att det kommunala självstyret skulle försvagas om det skulle vila på bidrag från staten eller vara beroende av samarbete med andra kommuner.

De riktlinjer som föreslogs att man skulle sträva efter vid kommunsammanläggningarna var att försöka bibehålla den naturliga samhörigheten eftersom det fanns en stark sockenkänsla bland invånarna, vilket kommittén inte heller var omedveten om. Man borde således se till att endast kommuner där det fanns en naturlig samhörighet slogs samman.

Ytterligare ett kriterium var att befolkningen i de sammanslagna kommunerna inte skulle understiga 3000 innevånare.

Regering och riksdag gick på regeringens linje och den första stora kommunsammanläggningsreformen genomfördes 1952 under benämningen storkommunreformen.⁵

⁴ Wångmar, Erik. *Från sockenkommun till storkommun* (Växjö: Erik Wångmar och Växjö universitet, institutionen för humaniora), s 14.

⁵ Nielsen, Peder. 2003, s 26-27.

Denna storkommunreform berörde i huvudsak endast landskommunerna, men ett antal städer och köpingar påverkades emellertid av sammanläggningarna och som ett resultat sjönk antalet kommuner från ca 2498 år 1951 till omkring 1037 år 1952. Samtidigt steg medelfolkmängden i kommunerna mycket kraftigt från ca 1500 till drygt 4000 vilket även innebar att skatteunderlaget mer än fördubblades i varje kommun.⁶

2.2 Kommunblocksreformen 1962-1974

Utbyggnaden av den offentliga sektorn inom kommunerna fortsatte vilket så småningom gjorde att kritiska röster höjdes för att göra kommunerna ännu större, eftersom den förra reformen inte var tillräckligt omfattande. Befolkningsunderlaget i många kommuner minskade på grund av att urbaniseringen hade fortsatt och skulle kommunen fortfarande stå för merparten av den offentliga sektorn och dess tillväxt var det nödvändigt, menade kritikerna, med ytterligare sammanläggningar. Detta ledde till att man från centralt håll började planera för ännu en sammanläggningsreform. 1959 tillsattes då en ny kommitté under namnet Indelningssakkunniga, vars betänkande *Principer för en ny kommunindelning* lades fram två år senare. Olika kommunala verksamhetsområden gick igenom som t.ex. skolväsendet, socialvården och byggnadsväsendet – med avseende på hur stort befolkningsunderlag som krävdes för att verksamheten skulle kunna bedrivas effektivt.⁷ Resultatet som kommittén kom fram till var att det inte gick att bestämma en nedre gräns för alla verksamheter satt i förhållande till hur många kommuninnevånare en kommun borde ha för att verksamheten skulle fungera. Det rådde dock inga tvivel om att många kommuner var för små och därför var det enligt kommittén nödvändigt med en ny indelningsreform.

Kulturgeografisk expertis togs till hjälp när kommittén utarbetade riktlinjerna för hur den nya reformen skulle genomföras. Här skulle två principer vara vägledande. Den första tog upp att de nya kommunerna skulle utgöra näringsgeografiskt sammanhållna enheter.

De skulle anpassas till funktionella regioner på lokal nivå genom den s.k. centralortsteorin. Tanken var här att med en vetenskaplig metod sammanföra områden runt en centralort som

⁶ Westerståhl, J. (red). Strömberg, L. *De nya kommunerna.* (Stockholm: LiberFörlag, 1983), s 18-19.

⁷Nielsen, Peder. 2003 s 27.

hörde ihop med tanke på bebyggelsemässiga, arbetskraftsmässiga, trafikmässiga och kommersiella hänseenden. Här skulle den rådande kommunindelningen ha mindre betydelse.

Den andra principen som kommittén föreslog för sammanläggningsreformen var att ingen kommun skulle ha färre än 8000 invånare. Denna befolkningsstorlek skulle innebära att de nya kommunerna blev tillräckligt effektiva och bärkraftiga.

Här kom riksdagens beslut att i stort sett sammanfalla med det förslag som kommittén hade lagt fram.

Dock borde man undvika att dela existerande kommuner, därför skulle de nya kommunerna bildas genom sammanläggningar av redan existerande kommuner. Samtidigt fick under inga omständigheter några församlingar splittras.

Sammanläggningsreformen började 1962 och fick nu namnet kommunblocksreformen. Länsstyrelsen svarade för genomförandet och till en början förelåg från statsmakternas sida inget tvång om att nya storkommuner skulle bildas. Dock var alla kommuner och så även städer och köpingar tvungna att ingå i ett kommunblock, men dessa utgjorde endast interkommunala samarbetsorgan. Även om de gamla kommunerna formellt fortfarande utgjorde egna kommuner så var statsmakternas uppfattning att kommunerna med tiden skulle inse fördelarna med att ingå i en större kommun, och därför på frivillig väg välja att gå samman. Detta försökte statsmakten på frivillig väg även aktivt stimulera. Motståndet mot sammanläggningen var dock stort i många kommuner och utvecklingen gick således långsamt vilket även siffrorna visade. Av 282 kommunblock som bildats 1962 hade vid 1969-års början endast 38 ombildats till nya storkommuner.

Detta innebar att tillsammans med de 37 kommunblock som endast bestod av en kommun utgjorde 75 kommuner klara ombildningar. Det fanns dock i flera kommuner intresse för sammanläggningar. Men de hindrades av oviljan hos enstaka kommuner att gå samman.⁸

Eftersom antalet sammanläggningar var färre än väntat övergav statsmakten 1969 frivillighetsprincipen och beslutade att den nya kommunindelningen skulle vara klar senast vid ingången av 1974. Beslutet i riksdagen var emellertid inte enhälligt och i flera kommuner var reaktionerna negativa där man framförde önskemål om att få kvarstå som enskild kommun. Dessa önskemål motsatte sig regeringen nästan undantagslöst och i ett 40-tal fall

⁸ Ibid. s 28.

genomfördes sammanläggningarna mot åtminstone en kommun i kommunblocket ingående parts önskan.

En ny enhetlig kommuntyp blev också resultatet av kommunblocksreformen. Alla rättsliga skillnader mellan städer, köpingar och landskommuner upphörde och de fick istället den administrativa beteckningen kommun. I stället för stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige blev kommunfullmäktige högsta beslutande organ i de nya kommunerna. Den nya kommunstyrelsen ersatte de tidigare styrelserna som bestått av stadskollegium, drätselkammare och kommunalnämnd.

Kommunblocksreformen är sedan kommunindelningen 1974 i det närmaste oförändrad. Efter reformen fanns som lägst 277 kommuner men därefter har antalet ökat något, och från och med 1 januari 2003 finns 290 kommuner. Denna ökning beror på att kommunen har bifallit ett tiotal ansökningar om kommunindelning.⁹

3 Våra kommuner idag

Dagens moderna kommuner har stor betydelse för vår vardag eftersom de utgör viktiga beståndsdelar i den svenska välfärdspolitiken. De betraktas både som självstyrande enheter och som en del av staten.

I definitionen av vad en modern kommun är kan följande punkter anses vara framträdande.

- De är territoriellt avgränsade enheter för lokalt självstyre
- De är offentligrättsliga juridiska personer och kan således bland annat ingå avtal och äga fast och lös egendom
- De har obligatoriskt medlemskap
- De har offentligrättsliga befogenheter, t.ex. beskattningsrätt och avgiftsrätt. De har också viss förordningsmakt, t.ex. trafikregler.

⁹ Ibid. s 29.

Kommunerna har även uppdrag som riksdagen har ålagt dem att utföra även om de betraktas som självstyrande enheter. Kontrollorganen här är regeringen och olika statliga myndigheter som utövar en kontinuerlig tillsyn över stora delar av den kommunala verksamheten.¹⁰

4 Attityder till kommunsammanläggningarna

4.1 Kommunsammanläggningen 1952

Av landets 2509 kommuner var det 1475 (59 procent) som tillstyrkte förslagen från länsstyrelsen. Antalet som avstyrkte förslagen var 772 (31 procent) och 262 kommuner (10 procent) tog antingen inte ställning till förslagen, eller fick inte förslaget på remiss. Här var det då mest köpingar och städer som avstod, eftersom de inte omfattades av förslaget.

Samtidigt fanns det ett mindre antal kommuner som i en tyst protest avstod ifrån att svara.¹¹

Inställningen till kommunreformen var således övervägande positiv, även om det fanns ett visst motstånd i vissa kommuner. Skälen till att vara för eller emot en kommunsammanläggning kunde t.ex. vara att invånarantalet i kommunerna hade betydelse såtillvida att det var de kommuner med de lägsta respektive högsta invånarantalen som var mest positiva till de preliminära förslagen. Detta eftersom de kommuner som hade under 1000 invånare hade små möjligheter att få behålla sin självständighet, medan de kommuner som hade över 2500 hade goda möjligheter att antingen få en dominerande ställning i en storkommun, eller bilda en helt egen kommun.¹²

Andra skäl som framfördes för att en kommun skulle få behålla sin självständighet var olika former av rumsliga/ geografiska argument t.ex. långa avstånd, dålig kvalitet på vägnätet och att storkommunerna skulle få för stor yta. Ytterligare argument handlade om geografi och gemenskap. Dessa användes bara för att motivera varför kommunen krävde att få ingå i en annan kommunkombination. Här påpekades det att kommunen ifråga om offentlig och kommersiell service, hade en annan geografisk inriktning d.v.s. det handlade om vart invånarna åkte när de skulle uträta olika typer av ärenden.¹³

¹⁰ Montin, S. *Moderna kommuner*. (Malmö: Liber AB, 2002,2004), s 32.

¹¹ Wångmar, Erik. 2003 s 151.

¹² Ibid. s 152.

¹³ Ibid. s 153.

4.2 Politiska skiljelinjer

När det gällde hur de partipolitiska skiljelinjerna såg ut vid 1952 års sammanläggning så var det främst socialdemokraterna som var drivande i frågan. De hade en föreställning om vilken roll en ideal kommun skulle ha i välfärdsstaten och utvecklade en sakpolitik där kommunerna fick en nyckelroll och idéer om en modern och mer socialt ansvarstagande kommun tog form.¹⁴

De andra partierna d.v.s. högern, folkpartiet, bondeförbundet och kommunisterna tog till stora delar efter socialdemokraterna, utom då högern som kom att företräda en snarlik kärna av idéer kring kommunerna. Det enda områdena där partierna gick ordentligt isär utgjordes av bostadspolitiken, som alltid hade varit en polariserad och laddad fråga då den dels innehöll äganderättens problematiska område, och den klassiskt politiska-filosofiska frågan frihet kontra jämlikhet.

De flesta var således för kommunsammanslagningar och det gällde speciellt de partier som verkade för en snabb modernisering och en industriell tillväxt d.v.s. SAP, folkpartiet, kommunisterna och industrihögern. Både högermän ute i landskommunerna och bondeförbundare kunde vara emot och bondeförbundet hamnade här i ett inre ideologiskt dilemma som därav resulterade i en kluven hållning inom partiet.

Man kunde inte förlika sig med centralisering, stordrift och att närheten till besluten försvann, däremot stödde man rättviseanspråken. Just närheten till besluten har präglat diskussionen under hela 1900-talet eftersom höga rättvisekrav och kommunal självstyrelse är näst intill omöjligt att åstadkomma.¹⁵

4.3 Kommunsammansläggningen 1962-1974

Vid kommunblocksreformen 1962-1974 höjdes det kritiska röster för att kommunerna borde göras ännu större och att föregående reform inte hade varit tillräckligt omfattande.

Utbyggnaden av den offentliga sektorn hade fortsatt med kommunerna som huvudsakliga utförare och samtidigt hade urbaniseringen gjort att befolkningsunderlaget hade minskat i många kommuner.¹⁶

¹⁴ Aronsson, P., Nilsson, L., Strömberg, T. *Storkommunreformen 1952*, studier i kommunhistoria nr 24, (Stockholm: Lars Nilsson och Stats och Kommunhistoriska institutet, Historiska institutionen, 2002) s 28-29.

¹⁵ Ibid. s 45-46.

¹⁶ Nielsen, Peder. 2003 s 27.

1962 påbörjades då den sammanläggningsreform som fick benämningen kommunblocksreformen där länsstyrelserna då hade huvudansvaret för genomförandet. Här förekom det inget tvång till en början och statsmakternas inställning var också att kommunerna efter hand skulle inse fördelarna med att ingå i en större kommun, och därför självmant välja att gå samman. Motståndet var dock stort i många kommuner och av de 282 kommunblock som hade bildats 1962 hade endast 38 nya storkommuner ombildats vid ingången av 1969. Det fanns en vilja hos flera kommuner att genomföra en sammanläggning, men de hindrades av enstaka kommuners vilja att gå samman. Detta ledde till att frivillighetsprincipen övergavs, och riksdagen beslutade på den socialistiska regeringens initiativ att kommunindelningen skulle vara genomförd senast vid ingången av 1974.¹⁷

4.4 Majoritet och opposition

När det gäller kommunernas plats i samhällssystemet skiljer sig viljorna åt mellan majoriteten och oppositionen (som till en del ovan har framgått). Ser man då på sakskalet till att vara för eller emot en kommunindelning, så har förespråkarna en mer centralistisk syn medan motståndarna förordar ett mer decentraliserat synsätt. Skälen är inte helt nya, men kanske mer uttalade vid denna kommunreform

Anhängarna till indelningsreformen åberopar då främst effektivitetsargumentet som stöd för reformen d.v.s. att kommunerna skall kunna genomföra främst sina specialreglerade uppgifter, och för att verksamheten effektivt skall kunna samplaneras. Här framträder även ett självstyre-argument, såtillvida att om kommunerna inte läggs samman tvingas de istället till interkommunal samverkan i olika former. Man tar även upp de skaleffekter som en ny kommunindelning innebär, då stordrift genom större kommuner medför lägre förvaltningskostnader.¹⁸

Oppositionen underkände dock dessa sakskalet till att lösa kommunernas ekonomi. De framför istället ökade statsbidrag, ökat kommunalt samarbete eller en förändring av kompetensfördelning mellan primärkommuner, landstingskommuner och stat.

Motståndarnas mer decentraliserade syn på indelningsreformen tar sig mer väsentliga uttryck då man åberopar demokrati-argument mot reformen. De menar att genom sammanläggningar till större enheter skulle antalet kommunalpolitiker sjunka kraftigt, vilket i

¹⁷ Ibid. s 28-29.

¹⁸ Strömberg, Lars & Westerståhl, Jörgen. 1983 s 23.

sin tur skulle leda till att medborgarnas möjlighet att påverka det kommunala arbetet skulle minska och därigenom skulle den kommunala demokratin påverkas.

Det var sålunda konsekvenserna för kommundemokratin som var huvudkritiken mot indelningsformen.¹⁹

4.5 Politiska skiljelinjer

Vid kommunblocksreformen kunde man även se olika politiska skiljelinjer, då kommunsammanläggningen genomfördes av socialdemokrater, folkpartister och kommunister, medan ledamöterna från högern och centern röstade emot. Motståndet var, som tidigare har nämnts, stort främst i småkommunerna och reformen fördröjdes därmed och regeringen genomdrev därför under motstånd från den dåvarande oppositionen (moderaterna, folkpartiet och centerpartiet), att återstående indelningar obligatoriskt skulle genomföras i två etapper. 1971 skulle så flertalet kommuner uppgå i nybildade storkommuner och för de resterande kommunerna gavs en respit till den 1 januari 1974.

Kommunblocksreformen genomfördes som det ovan har antytts då i politisk oenighet.

Däremot rådde det total enighet om att kommunal självstyrelse är en ouplöslig del av det svenska demokratiska systemet.²⁰

4.6 Attityder till kommunsammanläggningar hos medborgarna

Ser man rent allmänt till vad det är som påverkar kommuninnevånarnas inställning och attityder till kommunsammanläggningar är det i första hand medborgarnas egna intressen och önskemål som ligger till grund för deras inställning.

Detta innebär att de som bor i flerfamiljshus har en högre kravnivå för bostadsförsörjningen. De som bor utanför centralorten har en högre kravnivå för kollektivtrafik, vägar, skolor, vatten och avlopp.

Äldre har en högre kravnivå för äldreomsorgen, och yngre ställer högre krav på barnomsorgen, idrott och fritid.

Man kan med andra ord säga att behoven skiftar och därmed också de olika krav som ställs.²¹

¹⁹ Ibid. s 24.

²⁰ Ibid. s 21-22.

²¹ Sannerstedt, Anders. *Attityder till kommunalservice*. Stockholm: Rapport 9 från kommunaldemokratiska forskningsgruppen, 1981, s 163.

5 Kommunerna i Hallands inställning till kommunsammanläggningarna

I de olika kommunerna kan man urskilja omständigheter såsom identitet, socialvård, skolväsende, kommunalskatt, bostadsfrågan och demokrati som ligger till grund för kommunernas inställning och attityd till kommunsammanläggningarna. Urvalet har gjorts utifrån det som kommunerna själv upplever är viktiga hänsynstaganden vid en kommunreform och som även har kommit till uttryck i de intervjuer som *Hallandsposten* har gjort. Här följer en redovisning och sammanfattning baserat på tidningslägg från *Hallandsposten*

5.1 Lokal identitet

Ett av problemen vid kommunsammanläggningarna är att delkommunerna uttrycker en oro för att samhörigheten i byn skall gå förlorad vid ett sammangående med andra kommuner.

Detta tar Erik Wångmar upp i sin bok *Från sockenkommun till storkommun* där han skriver att frågan kan undersökas med hjälp av begreppet lokal identitet. Han använder sig här av etnologen Anders Salomonssons definition som beskriver lokal identitet som en anknytning till det egna kvarteret, den egna byn, församlingen eller trakten. Här gäller det således mindre områden än en region.

Lokal identitet kan även kopplas till begreppet hembygdskänsla och tillhörighetskänsla, då det kan liknas vid begreppen hemkänsla och kulturellt välbefinnande.²²

Salomonssons definitioner av den lokala identiteten är giltiga överlag, men 1974 får identitetsfrågan delvis en ny karaktär, då även demokratin blir viktig såtillvida att man för att kunna bevara de lokala intressena och sin identitet vill känna sig mer delaktig och ta ett större ansvar för ortens intressen. Nyckelorden blev här bl.a. medborgardeltagande, medbestämmande och politisk decentralisering.²³

Indelningsreformen 1974 motverkade till viss del detta då den markerade slutet på en epok där förhållandet mellan kommunalpolitikerna och väljarna främst hade varit fråga om personliga direktkontakter. Efter reformen ställdes höga förväntningar på att de politiska partierna skulle fungera som effektiva kontaktlänkar mellan väljare och valda.

²² Wångmar, Erik. 2003 s 51.

²³ Montin, Stig. 2002,2004 s 15.

Behovet av information ökade då främst genom att kommunerna fick en större befolkning och genom att de fick en större geografisk yta samt att antalet politiker minskade genom sammanläggningarna.²⁴

5.1.1 Lokal identitet i Halland

Exempel på vad lokala anknytningar för med sig för kommunreformerna är då bl.a. delkommunen Drängsered ett exempel på. De har i och för sig inte något emot sina grannar i Torup och Kinnared, men vill även i fortsättningen stå på egna ben. Detta trots att Torups kommun varken geografisk eller på något annat vis kan anses vara missanpassad utan allt tyder på att det kan bli en både trevlig och bärkraftig kommun.²⁵

Även delkommunerna Karup, Skummeslöv och Hasslöv uttrycker ett missnöje med sammanläggningarna. De hyste då enligt *Hallandsposten* inte någon ovilja mot sin grannkommun, men man höll på sitt eget och ville ha sitt för sig själv och välkomnade inte nymodigheten. Problemen här består då i första hand av att den lokala identiteten är påtaglig i alla delkommunerna och att det inte finns någon vilja till att lösa detta.²⁶

Det handlar således om att känna sin omgivning och att kunna identifiera sig själv och den egna rollen i omgivningen på ett klart och tydligt sätt. Här krävs det en viss självsyn och en klar uppfattning om sin omvärld.

Denna insikt kan bara uppnås genom kontakter med den avvikande omvärlden där berättelser om grannsocknens innevånare dock ofta leder till att dessa anses ha flera negativa egenskaper såsom t.ex. vara illvilliga snåla och dumma.²⁷

Detta skulle även kunna ligga till grund för Enslövs kommun som även de trycker på att de tidigare har klarat sig bra på egen hand och är därför inte villiga att ingå i någon ny kommun. *Hallandsposten* intervjuar här också kommunens ordförande Tage Andersson som säger att ” Vi går inte in frivilligt i det nya Halmstad, men när vi går in gör vi det med förutsättningen att göra Halmstad lika bra som Enslöv har varit”. Han tar vidare upp att Enslövs kommun går in i Halmstad med stora tillgångar och praktiskt taget ingen skuldsättning.²⁸

²⁴ Strömberg, Lars & Westerståhl, Jörgen. 1983 s 74 – 75.

²⁵ Hallandsposten 16 november 1951.

²⁶ Hallandsposten 10 november 1951.

²⁷ Wångmar, Erik. 2003 s 51-52.

²⁸ Hallandsposten 15 december 1973

Kommunen uttrycker här då sin egen roll och identitet när de säger att de tidigare har klarat sig bra på egen hand och skulle helst vilja fortsätta med det.

En av Torups kommunmedborgare: skogsmästare Åke Johansson är även han negativ till en kommunreform då han tycker att kommunen även framöver bör bilda en egen kommun, eftersom den är naturligt orienterad mot Halmstad kommun och då inte bör ha ett samarbetsområde med Hyltebruk.

Här har vidare länsstyrelserna skilda åsikter då Hallands landsting låter Torup ingå i Hyltebruksområdet med Hylte som centralort. Jämför man detta med Jönköpings landsting utelämnar de Torup i sitt förslag till samarbetsområde med Hylte som centralort. Johansson hävdar här att detta utgör ett belägg för att Torup inte bör ingå i något samarbetsområde. Det är då istället det naturliga geografiska läget, mot vilken ytterområdets hela befolkning är naturligt orienterad och känner samhörighet med, som är det viktigaste vid valet av centralort. Johansson hävdar här att Torup uppfyller dessa krav.²⁹

5.1.2 Sammanfattning av lokala identitetsfrågan i Halland

Att de ovanstående delkommunerna inte vill låta sig inlemmas i de nya storkommunerna beror nog till stor del på det som Salomonson tar upp i ovanstående text i avsnittet *lokal identitet*. Han trycker här på samhörighets- och den gemensamma by eller orts-känslan. Hade inte denna känsla för sin egen hembygd varit rådande låt säga med inre splittringar på orten, eller kanske om samhället hade sett ut som många gör idag där man jobbar och verkar på andra orter, så hade kanske attityderna sett annorlunda ut.

Dahl tar även upp detta i sina kriterier (se teoriavsnittet) där han skriver att invånarna bör ha en stark önskan om politisk självständighet eller autonomi. De bör dessutom ha en stark önskan att styra sig själva demokratiskt och enhetens avgränsning bör även resultera i ett större samförstånd än vad som skulle bli fallet med andra alternativa lösningar. Ju högre grad av samförstånd i en enhet desto större andel av invånarna får sina behov förverkligade.

Enligt Dahls teorier så borde följaktligen inte delkommunerna här gå samman eftersom det inte råder något direkt samförstånd dem emellan då de inte har någon direkt önskan att gemensamt bygga upp en politisk självständighet eller bilda en gemensam demokratisk enhet. Vad som är gemensamt för alla kommunerna är att de tidigare har klarat sig bra på egen hand och följaktligen inte vill äventyra detta. Det är möjligt och till och med troligt att alla delkommunerna har gemensamma referenspunkter och därför torde en sammanslagning ändå

²⁹ Hallandsposten 7 mars 1963

kunna vara positiv. Troligtvis är det då ändå delkommunernas inställning till sammanslagningen som är det största problemet och inte några verkliga praktiska problem.

5.2 Kommundemokrati

Peder Nielsen tar upp olika problematiker bl.a. gällande kommundemokrati i sin bok *Kommunindelning och demokrati* där han har undersökt vilken betydelse kommunindelningen har för demokratin. Han skriver bl.a. att centralorten kan beskrivas som en kommuns administrativa, politiska och servicemässiga centrum där periferin utgörs av det landområde som omger centralorten. Vad som då bl.a. spelar in när det gäller kommuninnevånarnas attityder till kommunreformerna är avståndet mellan centralorten och den egna kommundelen d.v.s. de kommuner som hade långt till centralorten var mer negativa till en förändring än de med ett kort avstånd³⁰

Kommunstorleken har även betydelse för det politiska deltagandet. I de kommuner som har färre innevånare är det politiska deltagandet betydligt större genom att kommunpolitikerna kontaktas av sina kommuninnevånare jämfört med större kommuner där kontakten inte är lika stor. Det politiska engagemanget är också större i de små kommunerna såtillvida att man är mer politiskt engagerad och därmed oftare medlem i ett politiskt parti och även i viss mån kommunalt förtroendevald. Det politiska engagemanget kan delvis även förklaras med att innevånarna i de mindre kommundelarna ofta är bekanta med en lokalpolitiker vilket gör det lättare att påverka sin situation. Förekomsten av kommunpolitiker och närheten till dem är också större i de mindre kommunerna³¹

Det är även viktigt att ta upp den demokratiaspekt som bygger på kommunen som en gemenskapsenhet. Gemenskapen kan då delas in i tre olika typer av gemenskap: samhörighet, intressegemenskap och bygdkänsla.

Undersökningen som Nielsen har gjort tar då upp att det i mindre enheter fungerar bättre än i de större enheterna. Detta eftersom både samhörigheten, intressegemenskapen och bygdkänslan är högre med andra invånare i den egna kommundelen än med invånare utanför den egna kommundelen³²

Här knyts då gemenskapen till själva platsen och de som bor där. Gemenskapen har då även en reell grund i invånarnas vardag i form av de möten som äger rum med andra människor och den tillhörighet till platsen som skapas genom boendet där.

³⁰ Nielsen peder. 2003s 80-81

³¹ Ibid.s 193

³² Ibid. s 75-77

Denna identitet och gemenskap kan inte uppkomma på samma sätt i den övriga kommunen där invånarna är för utspridda och platserna för omfattande för att vara gemenskapsgrundande.

Här får istället gemenskapen grundas på faktorer som inte är storleksberoende såsom institutionell tillhörighet och kulturella symboler³³

Nielsen skriver slutligen att det inte finns något i undersökningen som talar för att en tvångssammanläggning av kommunerna har någon negativ effekt på själva kommundemokratin åtminstone inte i något längre perspektiv. Det politiska deltagandet och den kommunala gemenskapen fungerar inte nämnvärt sämre i kommuner som mot sin vilja bildade nya kommuner och detsamma gäller hur demokratin fungerar när det gäller centrum periferi aspekten³⁴

5.2.1 Lokal kommundemokrati i Halland

De landsortskommuner som uttalar sig negativt till en ny kommunindelning 1974 är här Ätran, Eldsberga och Knäred som alla anser att kommunindelningen får negativa konsekvenser för kommundemokratin.

Man anser bl.a. att centraliseringen innebär att avståndet mellan kommuninnevånarna och beslutsfattarna ökar, vilket får negativa konsekvenser för den egna kommundelen där även kontakterna mellan människorna minskar som en följd av detta.

Det som gör att dessa kommuner är negativa till en kommunsammanläggning är att de troligtvis känner att deras gemenskap på den egna orten är hotad genom att, som de upplever det, beslut kommer att fattas över deras huvud inne i centralorten.

Ett exempel på detta är Hallandspostens intervju med Riksdagsman Alvar Andersson där han säger att ”Storkommunen Laholm är ingen nyårgåva till södra Halland. Det är en genom lag- påtvingad operation som innebär nackdelar för den enskilde innevånaren”. (*Hallandsposten* d 24 december 1973). Han tar även upp att avstånden blir längre både i mil och i kontakterna med beslutsfattarna och allmänhet samt att förvaltningskostnaderna blir högre och att den nya kommunen inte får mer medel att dela ut per capita (person). Andersson tror dock att södra Halland har som en enda kommunal enhet hyggliga möjligheter att lyckas jämfört med många andra kommuner.³⁵

³³ Ibid. s 191,193

³⁴ Ibid. s 99,188

³⁵ Hallandsposten 24 december 1973.

Attityden till sammanläggningen är här, även om man tror sig lyckas bättre än andra kommuner, negativ då på grund av ovanstående skäl.

Även Ätran uttalar sig negativt genom *Hallandsposten* då kommunalordförande Ernst Johanssons inställning tas upp där han säger att han är trött på den tilltagande centraldirigeringen av många kommunala angelägenheter. Ett intrång, som Johanson uttrycker det, i uppgifter som av hävd varit de kommunala förtroendemännens uppgift att handlägga. Johansson tar vidare upp J. B. Johansson uttalade definition av ordet demokrati Ålderspresidenten uttryckte att en demokrati med långt driven centralisering blir en demokrati bara på papperet. Johansson tar vidare upp att det är pappersexercisen som numera kommenderar de folkvalda lekmännen ute i bygderna. Papper som gör att kommunalmännen måste ta order och som innebär att kontakten mellan människorna är på väg att ta slut.³⁶

Här utgör även Eldsberga ett exempel fast i det här fallet är det *Hallandsposten* som uttalar sig negativt vid Eldsbergas sista kommunsammanträde. Tidningen skriver då att ”Med fredagens sammanträde med Eldsberga kommunfullmäktige har ytterliggare en generation kommunalt förtroendevalda gått i graven. Få är de i församlingen som fortsätter sin kommunala bana.” Tidningen förtydligar sig ytterliggare när den tar upp att ”I det moderna samhället finns det inte plats för några lekmän, utan man måste vara proffs för att lyckas”. (*Hallandsposten* d 15 december 1973) *Hallandsposten* understryker här också att beslutanderätten är centraliserad, då det inte längre går att gå till grannen som sitter med i kommunfullmäktige om man har några problem.³⁷

De problem som *Hallandsposten* för fram inför kommunsammanläggningen är då direkt kopplade till kommundemokratin och innevånarnas påverkan på sin egen kommun. Inställningen till sammanläggningen är i artikeln, genom bristen på kommundemokrati, då direkt negativ.

Här framstår demokratifrågan och till viss del även befolkningsunderlaget, eftersom man även uttrycker en viss oro över att förlora mer folk till andra kommuner, som det viktigaste problemet inför kommunsammanläggningen.

Attityden är här genomgående negativ eftersom man upplever att man inte har något medbestämmande över sin egen kommun.

³⁶ *Hallandsposten* 7 mars 1963.

³⁷ *Hallandsposten* 15 december 1973.

Även Nielsen tar upp detta i en av sina teorier där han skriver att invånarna bör dela en identitet som i det här fallet bygger på en subjektiv upplevelse av samhörighet och värdegemenskap.³⁸

Finns inte denna samhörighetskänsla så upplevs det som att man inte har något att vinna på ett sammangående, utan tvärtom kan okunskap ligga till grund för misstänksamhet och därmed skapa attityder som inte stämmer överens med verkligheten.

Ett annat perspektiv på vad som påverkade hembygds känslan var att man på den tiden inte hade tillgång till lika goda kommunikationer som man har idag med både bilar och andra fordon vilket gjorde att man också tillbringade mer tid på sin egen hemort. Det som således till en del är avgörande för en orts känsla av samhörighet är hur mycket tid man tillbringar där både i form av arbetstid och annan tid.

Andra orsaker till att bygemenskapen ofta var så stark kan vara att alla kände alla, eftersom invånarantalet inte var så stort.

När det gäller Torups problem med om man skall tillhöra någon kommun eller inte så tar Nielsen upp dessa genom ett av Dahls kriterier. Han skriver här att enhetens omfattning och omfång bör kunna identifieras tydligt och särskilt viktigt är det att omfattningen kan avgränsas så tydligt att det står utom allt tvivel vilka som ingår i denna. Om det råder oklarheter om enhetens omfattning, ökar sannolikheten för att den dras in i konflikter avseende bl.a. jurisdiktionen för olika geografiska områden respektive sakområden.

Här gäller det således att Hallands och Jönköpings landsting kommer överens för att inte det ska råda några oklarheter om vilka kommunala domäner och sakområden som ska gälla.

Samtliga kommuner är här då negativa till kommunreformen och skälen är som redovisats den lokala identitetsfrågan. Har det då dessutom fungerat bra innan så kan rädslan för det nya vara desto större.

5.2.2 Sammanfattning lokal kommun demokrati i Halland

Här återspeglas då rädslan för något nytt som man inte vet kommer att gagna den egna bygden och därmed kanske istället kommer att utgöra ett hot mot den samhörighet och gemenskap som råder. Kommuninvånarna upplever således att de inte kommer att ha samma kontakt med sina förtroendevalda när reformen är genomförd, vilket de uppfattar som negativt då det inte blir lika enkelt att framföra sina åsikter.

³⁸ Nielsen, Peder. 2003 s 11.

Detta ligger i linje med det Nielsen tar upp när han skriver att gemenskapen och mötena däri är av stor betydelse för människornas vardag. Det är nog detta som då är problemets kärna d.v.s. att man inte vet hur förändringen kommer att påverka vardagen och i vilken utsträckning man själv har möjlighet att påverka densamma.

Nielsen tar även upp att invånarna bör ha goda möjligheter att utöva ett politiskt deltagande och att små enheter i detta avseende har en fördel framför större. Det politiska arbetet, och då speciellt det som rör den egna orten, får sig då också en törn om man upplever att man fråntas beslutanderätten i den egna delkommunen, vilket i en förlängning kan leda till att man upplever att ortens intressen åsidosätts.

Detta stämmer bra in på alla kommunerna, men kanske speciellt på Ätran eftersom man kan se en viss resignation i det politiska arbetet inför kommunsammanläggningen. De folkvalda ute i bygden känner sig här kommenderade från centralorten, eftersom de måste ta order från denna. Det är även viktigt att ta upp att motståndet mot en kommunsammanläggning också torde vara störst i de kommuner som redan innan kommunsammanläggningen ansåg att de hade en bra och välskött kommun.

Även här gäller Dahls kriterier för hur en väl fungerande demokratisk enhet bör fungera d.v.s. invånarna bör ha en stark önskan om en politisk självständighet och autonomi. Här är det just ett intrång i det politiska arbetet som delkommunerna uttrycker när de anser att de politiska besluten kommer att fattas långt ifrån deras egen intressesfär och därmed kommer kommundemokratin inte att fungera fullt ut. Dahl tar även upp enhetens avgränsning även bör resultera i ett större samförstånd än vad alternativa lösningar hade gjort.

Här går det givetvis inte att se något resultat innan reformen är genomförd, men även här är det rädslan för det nya som styr inställning till reformen och inte några praktiska problem som man direkt kan peka på. Samtliga kommuner d.v.s. Knäred, Ätran och Eldsberga är då negativa till en kommunsammanläggning beroende på att den inkräktar på kommundemokratin.

5.3 Kommunal socialvård

1937 tillsattes en kommitté som hade till uppgift att göra en utredning om den svenska socialvården.

Uppdraget bestod i att göra en allmän översyn av hela socialvården och skulle innehålla fyra olika moment.

Dessa var:

- En revidering av fattigvårdslagen och barnavårdslagen
- En granskning av lagstiftningarna om socialförsäkringarna och andra socialpolitiska åtgärder
- Samordning av socialvårdens olika grenar
- Omprövning av socialvårdskostnadernas fördelning mellan stat och kommun

En önskan om att skapa större fattigvårdsamhällen d.v.s. kommunal samverkan på socialvårdens område nämndes också i direktiven. Här ansågs således splittringen i många små kommuner vara irrationell.³⁹

Den fattigvårdslag som hittills hade gällt kom 1918 och sträckte sig en bra bit in på 1950-talet. Den innebar att kommunerna ålades att tillse att det fanns fattigvårdsanstalter där de som var oförmögna att försörja sig själva, var i behov av vård eller av andra orsaker inte kunde klara sitt uppehälle, fick behövligt underhåll. Kommunal fattigvård kom så småningom att benämnas åldringsvård, mycket på grund av att åldringarna blev alltmer dominerade i de allmänna fattigvårdsanstalterna.

Andra åtaganden som kommunerna fick på sitt bord var en skyldighet att ordna anstaltsvård, även om många kommuner på grund av omständigheterna redan tidigare sett sig tvingade att uppföra verkliga fattigvårdsanstalter vid sidan om fattigstugor och fattighus som ofta saknade personal.

Genom fattigvårdslagen byggdes även det nya ålderdomshem och samtidigt renoverades många därtill. 1950 hade landet 1385 ålderdomshem där de flesta hade tagits bruk 1921 eller senare. En del hem höjde även anspråken på standard genom att sänka normen för hur många sängplatser som fick finnas i varje rum. Detta innebar så småningom att det skedde en övergång från flerpersoners-till-en och tvåpersonersrum, vilket kom att innebära att anstalterna trots platsutbyggnaden kom att redovisa ett minskat platsantal. Nedgången berodde dock även på att gamla inrättningar togs ur drift.⁴⁰

Vad som även ligger till grund för att skapa större fattigvårdsamhällen är att befolkningens ålderstruktur förändras kraftigt från 1950-talet och framåt. Samtidigt tillkommer, som redan har nämnts, statens förslag och tankar om solidaritet, rättvisa och jämlikhet som 1930-talets politiker redan hade debatterat.

³⁹ Wångmar, Erik. 2003 s 79.

⁴⁰ Berge, Anders. 2007 s 82-83.

Tänkarna på ett starkt samhälle som skulle vara ett effektivt skydd för medborgarna mot fattigdom och sociala orättvisor kunde med de omfattande sociala program som genomfördes och genom att generalplanen från 1900-talets första decennier blev verklighet realisera en del av statens ambitioner.⁴¹

Det går således att konstatera att äldreomsorgen utvecklades i två huvudlinjer under 1950-talet. Dels genom förbättringar i pensionssystemen och dels genom att skapa valmöjligheter för olika former av boende till subventionerade priser och låga priser där bostadsstandarden samtidigt höjdes. Målet var här att avskaffa fattigsverige för gamla, minska beroendet av familjen för vård och omsorg, samt ersätta det med pension och vetenskapligt utformad äldreomsorg i offentlig regi.⁴²

5.3.1 Kommunal socialvård i Halland

Skrea är den delkommun som uppger att de har problem med sin åldringsvård även om samarbetet i övrigt har varit gott med Falkenberg. Attityderna till reformen är här således positiva.

Hallandsposten skriver dock att ålderdomshemmet var illa medfaret och behövde en grundlig renovering och modernisering, vilket innebar höjda kostnader för åldringsvården.⁴³

Vid sidan av de redan faktiska kostnaderna för åldringsvården tillkom även statens ökade ambitioner inom socialpolitiken vilket ytterligare spädde på kostnaderna för socialvården och bidrog till att aktualisera den nya kommunindelningen.

Enligt social kommittén krävdes det också en folkmängd på minst 3000-4000 personer för att socialvården skulle kunna skötas på ett bra sätt⁴⁴, vilket Skrea vid den här tiden inte torde ha.

5.3.2 Sammanfattning av kommunal socialvård i Halland

Det är således fullt naturligt att Skrea ser sin åldringsvård som ett problem. Till en del beroende på renoveringsbehovet där nya normer säkerligen spelar in för hur det skall renoveras. Men även, som tidigare har nämnts, genom de olika nya direktiv som

⁴¹ Broomé, Per & Jonsson, Pirkko. 1994 s 35-37.

⁴² Ibid. s 39.

⁴³ Hallandsposten 14 december 1951.

⁴⁴ Wångmar, Erik. 2003 s 80.

socialvårdskommittén hade lagt fram. Här är det då frågan om att på ett effektivt sätt kunna utföra de ålagda uppgifterna, vilket här blir en fråga om att ha tillgång till adekvata resurser och rätt kompetens.

Detta tar Nielsen upp då han skriver att kapaciteten till en viss del hänger samman med kommunens storlek, så tillvida att om storleken på kommunen ökar så ökar även förutsättningarna för en god kapacitet.⁴⁵

Sammantaget kan man då säga att när det gäller socialvården inom Skrea kommun så har den allt att vinna på en kommunsammanslaggnings och kommuninnevånarna ställer sig, som tidigare har nämnts, också positiva till en sådan kommunreform.

5.4 Skolväsendet

Utredningarna som låg till grund för förändringarna inom skolväsendet började redan under krigsåren 1939-1945 då landet leddes av en samlingsregering där det från samtliga demokratiska partier utgick representanter. Skolfrågorna tedde sig i och med trycket utifrån som ett naturligt diskussions- och utredningsområde, och redan 1940 tillsattes en skolutredning som var opolitisk till sin sammansättning.

Utredningen tog fram ett majoritetsförslag om en 8-årig elementarskola som omfattade två 4-årsstadier som kom att kallas läroverklinjen.

Det andra, och på sikt mer realistiska minoritetsförslaget, innebar en 6-årig folkskola och minst två års realskola kallad folkskolelinjen. Båda förslagen strävade efter att förena realskolan med det obligatoriska skolväsendet.⁴⁶

Här gjordes också en utredning av kommunalningskommittén som hade till uppgift att se om man kunde främja skolväsendets utveckling genom sammanslagningen av mindre kommuner. Man tar bl.a. upp att förutsättningarna för skolväsendet är väsentligt olikartade i olika kommuner och att skolväsendets standard beror på en mängd olika faktorer. Dessa faktorer kunde vara geografiska, ekonomiska, men även rent personliga d.v.s. att där det fanns ett personligt engagemang och intresse för skolväsendets utveckling. Där fanns även en relativt god skolstandard om då även de ekonomiska och geografiska förutsättningarna var goda. Emellertid kom troligtvis de små skoldistrikten i jämförelse med de större att innebära

⁴⁵ Nielsen, Peder. 2003 s 11.

⁴⁶ Sandström, Carl, Ivar. *Utbildningens idéhistoria*. (Vällingby: Svensk Facklitteratur AB 1995), s 225-226.

påtagliga olägenheter i många avseenden, vilket skulle kunna både försvåra och förhindra en utveckling av skolväsendet.

Kommittén tog också upp att de högre skolformerna inte är möjliga i de alltför små skoldistrikten, och att ordnandet av skolförhållanden i gränsområdena mellan de olika skoldistrikten ofta medförde svårigheter. Svårigheterna skulle minskas om antalet skoldistrikt och därmed antalet gränser minskades, vilket även skulle innebära att större skoldistrikt bättre skulle kunna få tillgång till och utnyttja både lärarkrafter och skollokaler vid de olika växlingarna i barnantalet.

Sammanläggningen av kommuner skulle även innebära att man kunde centralisera viss undervisning då särskilt för de högre klasserna, samt att t.ex. skolköken skulle kunna utnyttjas effektivare, vilket skulle innebära billigare omkostnader.

De mindre skoldistrikten hade även mindre resurser till sitt förfogande när det till exempel gällde undervisningsmateriel, skolbibliotek och tidsenliga lokaler till stor del på grund av att minsta utgift syns i den allmänna debiteringen. Det enkla undervisningsmaterialet tillsammans med de ofta sämre bostadsförhållanden innebar att även att de lärare som var mer kvalificerade inte lockades av detta, vilket då innebar en ytterliggare försämring av undervisningsstandarden.⁴⁷

Här kan det vara intressant att notera att skolinspektören för Hallands södra inspektionsområde säger att

”som allmänt omdöme skulle jag vilja säga att en sammanslagning av mindre kommuner till större icke kommer att för skolväsendet medföra någon väsentlig skillnad mot nu. Skall alltså en ändrad kommunindelning komma till stånd måste detta ske ur andra synpunkter än skolväsendets. Några nackdelar av en sammanslagning tror jag och andra sidan inte på”. (Statens offentliga utredningar 1945: 39, s. 7).

Hans åsikt delas dock inte av de andra skolinspektörerna som är mer positivt inställda till att bilda större skoldistrikt utan att för den skull anta att det är dåligt ordnat med skolväsendet i alla småkommuner där ledande personers inställning till skolväsendet ofta påverkar detsamma.⁴⁸

1946- års skolkommision tog itu med att genomföra det reformtema som redan 1918 års skolkommision hade arbetat med. Betänkandet kom 1948 och innehöll förslag till riktlinjer

⁴⁷ Statens offentliga utredningar (SOU) 1945:39 s 5.

⁴⁸ Ibid. s 7.

för det svenska skolväsendets utveckling. Detta ledde till enhetsskolans genombrott där förslagen till riktlinjerna utgjorde utgångsdokumentet.

Huvudsyftet med förslaget var att dra upp allmänna riktlinjer för en demokratisering av det svenska skolväsendets utveckling. ”Uppgiften blir att med fasthållande av det värdefulla i det svenska skolarvet söka utrensa det tyngande och otidsenliga och ersätta detta med element som är i nivå med samhällsutvecklingen och som pekar framåt.” (Sandström, 1995, s. 226). Alla motsättningar mellan folkskola och läroverk måste upphävas och skolkommisionen föreslog därför att folkskola och realskola skulle slås samman till en enda medborgarskola.⁴⁹

Denna enhetsskola antogs dock inte av 1950-års riksdag. Det kom istället en kompromiss där man skulle börja med försöksverksamhet. Verksamheten kom till slut att innefatta hälften av landets skolpliktiga barn och ungdomar, vilket innebar nästan en halv miljon elever. Den snabba utvecklingen berodde framför allt på att kommunerna var positivt inställda i nästan hela landet vilket även fick till följd att de statliga myndigheterna inte hade någon möjlighet att hålla den övergångstakt som kommunerna önskade.

Den nya skolan förutsattes bli helt kommunal, men även skolreformen krävde mera bärkraftiga kommuner, vilket blev verklighet vid 1952 års kommunreform då 2500 kommuner från 1940 istället blev 1000 storkommuner vid 1952 års kommunreform.⁵⁰

5.4.1 Skolväsendet i Halland

De kommuner som uppger att de har problem med skolväsendet är Getinge, Skrea, Ätran och Kvibille. Problemen som till en del beskrivs som olika lokalproblem vilket *Hallandsposten* tar upp när den skriver, angående kommunreformen i Skrea, att skolfrågan en tid har varit aktuell eftersom en ny folkskola skall byggas.⁵¹

Getinges största problem, som *Hallandsposten* tar upp är behovet av en centralskola. Hur detta skall lösas är enligt kommunalkamrer Erland Svantesson ännu inte klart Attityden till kommunsammanslagningen i Getinge får ändå sägas vara positiv då den sker i gott samförstånd med rävingeborna och inga yttranden mot den kan skönjas utan tvärtom vill man även lägga steninge under sig.⁵²

⁴⁹ Sandström Carl, Ivar. 1995 s 226.

⁵⁰ Ibid. s 227.

⁵¹ *Hallandsposten* 14 december 1951.

⁵² *Hallandsposten* 4 december 1951.

Även i Ätran framställs skolfrågorna som en viktig aspekt för den nya storkommunen. De utgör dock inte kommunens största problem, och hur de slutligen kommer att lösas är vid tillfället dock för tidigt att säga enligt Alvar Hällbrandt, kommunens ordförande.⁵³

De största problemen som den nya kommunen Kvibille har att lösa finns även de inom undervisningen och då i form av olika lokalfrågor såsom lärarbostäder, lärosalar och skolbespisning. Kvibille och Slättåkra är redan sedan innan vana vid att samarbeta bl.a. då de delar pastorat och har med detta som grund en positiv inställning till den nya kommunen⁵⁴

Kommunernas problem med skolorna är då, som tidigare har nämnts, en följd av olika orsaker såsom nya organisationer vad det gäller klassindelning årskurser och indelning i stadier mm. Andra orsaker är också att barnkullarna har börjat växa efter kriget, vilket också gör att det börjar ställas nya krav på skolväsendet, både vad det gäller lokaler och olika indelningar.

5.4.2 Sammanfattning av skolväsendet i halland

Småkommunerna, i det här fallet då Getinge, Skrea, Slättåkra och Kvibille, är positiva till en kommunsammanläggning och inte minst Getinge ser samarbets- och ekonomiska fördelar när de vill bygga en egen centralskola. Detta ligger i linje med det som Dahl i Nielsens bok tar upp när han skriver att fördelarna bör vid en samlad bedömning överväga nackdelarna gällande områden som t.ex. ekonomi och administration. Kriteriet tas upp som en påminnelse om att varje indelning har både för och nackdelar.

Även Skrea och Kvibille ser de framtida behoven när de påtalar att det behövs nya skollokaler och lärarbostäder, vilket hade medfört stora kostnader för dem själva och påverkat skatteuttaget. Här spelar identitetsfrågan in, speciellt när det gäller Kvibille och Slättåkra, som redan innan har ett samarbete när det gäller pastoratet.

Man har således utvecklat en samhörighet och en värdegemenskap som man vet fungerar, och är därför inte rädd för några förändringar. Man ser i stället dessa som något positivt som kommer att medföra att kommunen blir effektivare, och även i det här fallet får en större kapacitet att lösa sina lokala problem med skolväsendet.

Den kommun som då var negativ till en kommunsammanläggning vid reformtillfället var Ätran, men det berodde inte på skolfrågorna utan handlade om meningsmotsättningar angående gränsregleringarna.

⁵³ Hallandsposten 15 december 1951.

⁵⁴ Hallandsposten 24 december 1951.

5.5 Kommunalskatt

Den kommunala beskattningen bestod av flera delar, det fanns t.ex. proportionell inkomstskatt, progressiv inkomstskatt som togs ut t.o.m. 1938 och fastighetsbeskattning etc.... Beskattningen debatterades under en lång tid, och frågan om skatteutjämning mellan kommuner började diskuteras i riksdagen redan i slutet av 1800-talet. Här handlade det dock till största delen om landskommunerna. Redan år 1900 hade dock 1897-års kommunalskattekommitté i sitt betänkande nämnt indelningsändringar som en metod för att åstadkomma skatteutjämning mellan kommuner.⁵⁵

1936 arbetade en ny kommunalskatteberedning som konstaterade att kommunsammanläggningar kunde ha en positiv inverkan på skatteutjämningen.

Utredningen var dock medveten om att folkopinionen i de flesta fall var negativ till sammanläggningar. Beredningen slutförde sitt arbete 1943 och hade då bl.a. kommit fram till att de små kommunerna i många fall hade en låg skattekraft samtidigt var deras utgifter som regel låga vilket medförde att skattesatserna inte var särskilt höga.

Slutsatsen som beredningen kom fram till var då att det inte fanns något som entydigt pekade mot ett samband mellan en låg folkmängd och ett högt skattetryck, och därför fanns det inte något uppenbart skäl sett ut skatteutjämningsynpunkt att göra sammanslagningar av kommuner.⁵⁶

Två år senare hade emellertid kommunindelingskommittén en annorlunda åsikt. Den ansåg att det kraftigaste motståndet mot en kommunal nyindelning torde komma från sådana kommuner, som genom en sammanslagning med grannkommunerna skulle få sin ekonomiska ställning försämrade. Kommittén ansåg att de ekonomiska förhållandena i kommunerna växlade avsevärt, och att den mer eller mindre fördelaktiga ställningen framgår av antalet skattekrönor per innevärdare, utdebiteringen per skattekröna, förhållandet mellan tillgångar och skulder, de kommunala inrättningarnas standard med flera liknande faktorer. Kommittén använder sig här av andra faktorer och mer ingående jämförelser än vad kommunalskatteberedningen hade gjort 1936 och drar då även helt andra slutsatser än vad denna gjorde 1936.

⁵⁵ Wångmar, Erik. 2003 s 76.

⁵⁶ Ibid. s 78.

De kommer fram till att endast av utdebiterings storlek kan man inte tillförlitligt bedöma en kommuns ekonomi. De kommunala inrättningarnas standard kan t.ex. genom att utdebiteringen är låg ha en låg standard och då leda till framtida dyra utgifter. Samtidigt kan en relativt hög utdebitering innebära välordnade kommunala inrättningar.

Det går även att se att ett gott förhållande mellan tillgångar och skulder kan innebära en framtida möjlighet till en sänkning av den framtida utdebiteringen. En sammanslagning mellan olika kommuner med olika utdebitering behöver därför inte innebära en försämrad eller förbättrad ekonomi.

Kommittén tar dock även upp att utjämnande åtgärder bör komma till stånd under övergångstiden för att förhindra att en nyindelning innebär en väsentlig höjning av utdebiteringen inom en viss kommunal del som tidigare varit en egen kommun.⁵⁷

5.5.1 kommunala skattefrågan i Halland

Karup är ett exempel på en delkommun som inte vill få en förhöjd utdebitering. Här tar *Hallandsposten* upp att den kommunala skattehöjningen från 3:50/3:75 till 6:40 utgör en bidragande orsak till Karupsbornas negativa inställning till kommunreformerna.

Skattehöjningen är då inte huvudskälet men det är troligt att den bidrar till den negativa inställningen.⁵⁸

Här är det även viktigt att ta upp att ett av indelningsreformens syften är att till en del åstadkomma en viss skatteutjämning och ekonomisk jämbördighet mellan kommunerna.

5.5.2 Sammanfattning av kommunala skattefrågan i Halland

Det är således ett antal faktorer som måste vägas in när det gäller att jämföra hur hög utdebiteringen är i de olika landsortskommunerna. I Karups fall, som får en högre utdebitering mot vad de har haft innan måste man även ta hänsyn till vilka investeringar som är gjorda. Det kan mycket väl vara så att skatteuttaget är litet på grund av att kommunen inte har investerat tillräckligt i den egna verksamheten, och därför kan komma att stå för nya investeringar och upprustningar. Det är då även troligt att den kommun som har en högre utdebitering, om den är välkött har gjort nya investeringar inom olika verksamheter och att detta även kan komma Karup till gagn vid en sammanslagning.

⁵⁷ *Statens offentliga utredningar* (SOU) 1945:38 s 192-194.

⁵⁸ *Hallandsposten* 10 November 1951.

Samtidigt gör ett högre skatteuttag, om inte utgifterna samtidigt ökar, att kommunerna får en jämnare ekonomi d.v.s. de står bättre rustade för plötsliga investeringar när behov uppstår, utan att drastiskt behöva höja den kommunala skatten.

Kommunindelingskommittén tar då upp att de vid en övergångsperiod kommer att vidta utjämnande åtgärder för att förhindra att nyindelningen kommer att innebära en stor höjning inom en viss kommun. Detta är då något som borde komma på tal i Karups fall. Frågan är då om Karupsborna inte har fått någon information om detta eller om betänkandet vad det gällde just denna delen av reformen inte genomfördes. Här går det nog inte att få ett svar, men det som är viktigt är att se till vad man har, och inte har fått för sina skattekronor.

Sammantaget är då Karupsborna negativa till en kommunreform och detta beror till en del av den skattehöjning som de anser sig drabbade av även om det inte är det största skälet.

5.6 Bostadsfrågan

Ett motiv för genomförandet av kommunindelningsreformen 1974 var kraven på en ökad effektiv samhällsplanering. Den utökade kommunala planeringen angående ekonomi, bebyggelse och verksamhet var ett tecken på ökad självständighet genom växande resurser. Större kommuner skulle således möjliggöra en minskad statlig detaljreglering av den kommunala verksamheten och en minskad statlig planering för kommunens räkning.⁵⁹

5.6.1 Bostadsfrågan lokalt i Halland

Här är det Getinge som inför kommunsammanslagningen tar upp bostadsfrågan.

Att Getinge har förväntningar kan man förstå av hallandspostens artikel där Erik Mossberg, kommunfullmäktiges ordförande, säger att ”Vad som byggts upp i kommunen skall inte vara förgäves, det arbete som utträttats bör istället bli en ledstjärna för Halmstad kommun”.

(*Hallandsposten* 22 december 1973).

I Getinge är attityderna, precis som vid förra kommunsammansläggningen positiva och man vill även denna gång se det egna arbetet som en ledstjärna för Halmstad kommun.⁶⁰

⁵⁹ Gustafsson, Agne *Kommunal självstyrelse* (Stockholm: Agne Gustafsson & SNS Förlag 1996), s 110.

⁶⁰ *Hallandsposten* 22 december 1973.

5.6.2 Sammanfattning av bostadsfrågan lokalt i Halland

Getingeborna har troligtvis anledning att vara positiva, åtminstone om man får tro utvärderingen av kommunindelningsreformen som gjordes av kommunaldemokratiska kommittén. Kommittén tar upp att samhällsplaneringen underlättas ju större kommunerna är. Detta eftersom större kommuner ger bättre förutsättningar att åstadkomma en ändamålsenlig uppdelning av tillgängliga markresurser, service och bostäder för att härigenom påskynda och förbättra människors yttre miljöförhållanden.⁶¹

Getinge har således mycket att vinna på en sammanläggning och ser då inte bara vinsterna med en sådan, utan vill även dela med sig av sitt arbete. Kanske som ett sätt att bevara det i en ny kommun, då man anser att man har lyckats med arbetet i den egna delkommunen.

6 Kommunsammanläggningarna, attityder och resultat

6.1 attityder och problem inför kommunsammanläggningarna i Halland

Jämför vi då kommunsammanläggningarna 1952 och 1974 så var attityderna till dessa mer positiva 1952 då tre av fem undersökta kommuner såg fler fördelar än nackdelar. Vid kommunsammanläggningen 1974 var det slutliga resultatet det omvända d.v.s. negativt då endast en av fem undersökta kommuner var positivt inställd till kommunreformen. Trenden var här således att man var mer positiv till sammanläggningarna 1952 än vad man var 1974.

Ser man till vilka problemen var vid kommunreformen 1952 så intas majoriteten av skolfrågorna (tre kommuner) följt av bostadsfrågor (två kommuner). Andra problem som tas upp är identitetsfrågan, delning av en befintlig kommun, åldringsvården samt vatten och avlopp.

Vid kommunreformerna 1974 var demokratifrågan i majoritet då tre av fem kommuner ansåg att detta var ett problem. Andra spörsmål var om en kommun skulle delas mellan två kommuner, identitetsfrågan samt bostads och kraftförsörjningsfrågan.

Problemen vid 1952 års kommunsammanläggning är då jämfört med 1974 till största delen av praktisk natur som t.ex. bostadsfrågor och skolfrågor även om andra svårigheter som

⁶¹ Kommunaldemokratiska kommittén. (1978). *Utvärdering av kommunindelningsreformen förslag till forskningsprogram delbetänkande 1* (Stockholm: LiberFörlag), s 21.

t.ex. identitetsfrågan också tas upp. 1974 utgörs problemen som tidigare har nämnts i första hand av demokratifrågan, men även här återkommer identitetsfrågan.

6.2 Resultat av reformerna

6.2.1 Storkommunreformen 1952

Kommunreformen som då kom 1952 utsattes snabbt för kritik eftersom den ansågs otillräcklig. Orsaken var att kommunstrukturen inte stod i samklang med de samhällsförändringar som skedde under 1950-talet. Sockenkommunerna hade dessutom till stor del bildats genom sammanslagning av redan existerande socken- kommunala enheter och därför blev inte heller frigörelsen från den uråldriga sockenkulturen hundraprocentig. Detta ledde bl.a. till att flera kommuner saknade en uttalad centralort, vilket var problematiskt med tanke på den roll som centralorten numera spelade för kommunernas utveckling. Det saknades även principer för hur storkommunerna skulle bildas samt att skälen för bildandet av de nya kommunerna aldrig kom att redovisas, vilket gjorde att attityderna till reformen påverkades negativt.

Den storkommunala indelningen kom således att framstå som otidsenlig i efterkrigstidens snabba samhällsutveckling. Man utnyttjade sällan möjligheterna att bilda kommunalförbund, vilket dock visade sig vara ett dåligt instrument för att överbrygga kommunala motsättningar. Det blev då uppenbart att man inte kunde åstadkomma lämpliga kommunala enheter inom ramarna för det gamla systemet, och när inte ens tio år hade gått efter reformens genomförande började man diskutera en ny kommunreform.⁶²

Diskussionerna om en ny kommunal indelning kom till stor del att handla om de stordriftsfördelar som man kunde vinna med större kommuner. Framtidens kommuner måste då vara så stora att de genom tillräckliga ekonomiska och personliga resurser skulle kunna erbjuda en välutvecklad kommunal service, vilket storkommunerna inte hade klarat av. Befolkningsunderlaget måste vara större inte minst när det gällde att möta den nya enhetsskolans genomförande där det behövdes minst 75 barn i varje årskurs, vilket krävde ett totalt befolkningsunderlag på minst 6500-7500 invånare.

Även inom socialvården pekade liknande beräkningar på att ett befolkningsunderlag på minst 5000-6000 invånare behövdes om vården skulle kunna bedrivas på ett lämpligt och ekonomiskt sätt.

⁶² Wiberg, Jan. (1979) *Från socken till kommunblock* (rapport 2 från kommunaldemokratiska forskningsgruppen). Stockholm: LiberFörlag. S 57-58.

Det var också viktigt att kommunerna kunde erbjuda en diversifierad (mångfaldig) näringsstruktur. En sådan mångfald skulle kunna understödjas om kommunen kunde föreslå attraktiva förutsättningar för industrilokalisering. För att detta skulle kunna genomföras krävdes det att det fanns minst en centralort i kommunen och att kommunen som helhet omfattade minst 7000-8000 invånare.⁶³

Sammantaget innebar kommunreformen att kommunerna redan efter tio år ansågs vara förså för att på ett effektivt sätt kunna fullfölja och genomföra de kommunala uppgifterna. En av orsakerna till detta var expansionen i den offentliga sektorn under efterkrigstiden, vilket medförde att nya servicefunktioner i kommunerna var tvungna att upprättas. De nya uppgifterna krävde ett större ekonomiskt underlag. Detta var beroende av befolkningsunderlaget genom det skatteuttag som kommunen tog ut av kommunmedborgarna.

Kommunstorleken blev således ett avgörande kriterium för hur en kommun skulle fungera och var överhuvudtaget en förutsättning för den lokala enhetens existens, vilket så småningom kom att leda till 1974 års kommunindelning.⁶⁴

6.2.2 Kommunblocksreformen 1962-1974

Kommunblocksreformen är en av de största inrikespolitiska reformerna i Sverige.

En stor del av reformen kan enligt statsvetarna Lars strömberg och Jörgen Westerstahl, som Nielsen tar upp, sammanfattas i nyckelorden expansion, partipolitisering professionalisering och ökat organisationsinflytande. Den kommunala sektorn hade då på 15 år vuxit från 15 % till 25 % av BNP.⁶⁵

Skillnaderna mellan partierna hade ökat både i kommunalvalen och kommunalfullmäktige och det sades allmänt om kommunalpolitiken att den hade blivit mer lik rikspolitiken. Kunskapen om lokala valfrågor hade ökat hos väljarna och de uppgav dessutom att de hade blivit mer politiskt aktiva, men samtidigt som de inte var bekanta med någon lokal kommunalpolitiker.

Kommunerna hade vidare professionaliserats och det talades om en utveckling av politikerrollen från förtroendeman till kommunalpolitiker, samt att den kommunala

⁶³ Ibid. s 61-62.

⁶⁴ Ibid. s 94.

⁶⁵ Nielsen, Peder. 2003 s 29.

lekmannaförvaltningen hade utvecklats till en tjänstemannaförvaltning. Även organisationer hade kommit att bli allt viktigare aktörer i den kommunala beslutsprocessen.⁶⁶

Under expansionsperioden, som pågick fram till mitten av 1970-talet, präglades välfärdspolitiken i allmänhet av en tydlig politisk planering där statsmakten hade en avgörande auktoritet, och skapade tillsammans med olika välfärdspolitiska intressenter professionella välfärdsektorer i kommunerna. Framtiden skulle planeras på ett sammanhållet och rationellt sätt. Den statliga förvaltningen skulle hållas samman och det var stat och kommun som skulle både finansiera (genom skattemedel) och producera välfärden. Exempelvis skulle barnomsorgen byggas ut inte genom samverkan med föreningslivet som skedde under 1950-talet utan med kommunalt huvudmannaskap.

Inom alla områden skedde också en kommunalisering, eftersom frivilliga krafter inte var tillräckliga. Kommunaliseringen kunde bestå av statlig styrning, lokala initiativ eller att man tog över sådant som privata aktörer tidigare hade skött.⁶⁷

De politiska aktiviteterna skulle skötas inom ramen för den representativa demokratin. Partierna skulle fungera som de huvudsakliga kanalerna för inflytande, och var väl förankrade bland medborgarna.

En av förutsättningarna för att de lokala välfärdregimerna var så framgångsrika var en kontinuerlig tillväxt och att den nationella politiken kunde skötas utan alltför stort inflytande utifrån. Det fanns också en gemensam positiv hållning över partigränserna till välfärdsstatens utbyggnad.⁶⁸

Även den kommunala demokratin kom att spela en viktig roll i debatten i samband med kommunreformen. Här tillkom då den partiella författningsreformen 1967/69 och 1977 tillkom kommunallagen där titeln betecknande nog var *Kommunaldemokrati och ny kommunallag*. Ser man då till vilka uppgifter kommunerna skall handha efter kommunreformen så är det då bl.a. socialtjänsten som skall främja ekonomisk och social trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktivt deltagande i samhällslivet.⁶⁹

Äldreomsorgen som är en lagstadgad skyldighet för kommunen och en social rättighet för de hjälpsökande där vården även omfattar hemtjänst och särskilda boendeformer. Kommunen

⁶⁶ Ibid. s 30.

⁶⁷ Montin, Stig 2002, 2004 s 198.

⁶⁸ Ibid. s 199.

⁶⁹ Gustafsson Agne *Kommunal självstyrelse* (Stockholm: SNS Förlag 1996), s 2.

har också genom ädelreformen 1992 fått en ökat ansvar för vården av sjuka åldringar genom att de tog över de lokala sjukhemmen samt övriga långvårdsinrättningar från landstingen. Läkarvården ligger dock kvar hos landstingen⁷⁰

Utbildningen där kommunen svarar för den nioåriga obligatoriska skolan, till stor del gymnasieskolan och den frivilliga vuxenutbildningen. Skolplikt gäller i grundskolan som dessutom skall vara avgiftsfri⁷¹

Kommunblocksreformen innebar således att kommunerna genom att de slogs samman fick ett ökat skatteunderlag men samtidigt tillkom det ett större ansvar och fler uppgifter att lösa .

7 Sammanfattning

Kommunerna har då sedan övergången från sockenkommuner till storkommuner 1952 och vidare till kommunblocksreformen 1962-1974 genomgått radikala förändringar.

Det som låg bakom reformerna var den samhällsförändring som innebar att det agrara samhället övergick till det industriella samhället och den urbanisering som blev resultatet av detta. Industrialiseringen kom även att påverka levnadsstandarden genom de stora folkmflyttningarna varvid det var tvunget att inleda en social reformpolitik där kommunerna kom att spela en viktig roll. Reformpolitiken innebar att kommunerna fick nya uppgifter och åtaganden vilket gjorde det tvunget att slå samman dem för att på så sätt öka skatteintäkterna. Förändringarna kom då att påverka de olika delkommunerna på olika sätt beroende på hur kommunen var skött innan reformen. Halland utgjorde därvidlag inget undantag och reformen kom även att förändra det kommunala landskapet i Halland.

När det gäller de kommunala förändringarna i Halland återvänder jag här till mina frågeställningar och återupprepar dem för tydlighetens skull.

Första frågeställningen var:

Hur såg attityderna och problemen ut inför de olika kommunsammanläggningarna i Halland. Vilka skillnader och likheter fanns det.

Attityder och inställningar till kommunreformerna i Halland utgjordes av angelägenheter som den lokala identitetsfrågan, utbildning och socialvård, skattefrågan samt den kommunala demokratifrågan.

⁷⁰ Ibid. s 24.

⁷¹ Ibid. s 26-27.

Ser man till den första kommunreformen som kom 1952 så var skälen till att vara antingen positiv eller negativt inställd till reformen relativt olika och mera av praktisk natur. Här riktade sig behoven främst till områden som utbildningen, socialvården och då främst äldrevården.

Att behoven var olika och därmed även inställningen till kommunreformen bottnade förmodligen i hur man hade löst dem innan reformen kom på tal. En kommun skulle kunna var positiv till en sammanläggning om den med den ser en lösning på sina egna problem. På samma sätt skulle en kommun kunna var negativ till en sammanslagning om den upplever att den inte har några problem och tidigare har klarat sig bra på egen hand.

Min andra frågeställning var:

Vad ligger till grund för problem, attityder och inställningar till kommunsammanläggningarna i Halland.

Det som ligger till grund för kommunernas attityder och inställningar till kommunsammanläggningarna är då till en del vilka problem som kommunerna uppger att de har och deras inställning till hur de ska lösas.

Här påverkas man även av vilken tilltro till man har till den tänkta samarbetskommunen, vilket främst avspeglas i identitetsfrågan. Wångmar tar genom Salomonson upp att lokal identitet är en anknytning till det egna kvarteret eller den egna byn och kan kopplas till begrepp som hembygdskänsla och kulturellt välbefinnande. Det har då även betydelse i vilket perspektiv man ser sig själv i förhållande till andra och hur man då uppfattar sin omgivning, vilket då kommer att påverka ens inställning till i detta fall en kommunreform.

Även Dahls kriterier är i det här sammanhanget viktiga. Han tar då upp att invånarna bör ha en stark önskan att styra sig själva demokratiskt och att enhetens avgränsning bör resultera i ett större samförstånd än vad som skulle bli fallet med alternativa lösningar. Ser man till dessa kriterier så borde kanske en del av kommunerna inte ha gått samman, men för att återigen ta upp Dahls teorier så säger han också att det inte finns ett perfekt konstruerat demokratiskt system, eftersom det inte går att ta tillvara allas intressen. Fördelarna bör istället överväga nackdelarna vad det gäller t.ex. kostnader och vinster för kommunikation, förhandlingar, administration och ekonomi.

Om attityderna och skälen då, som innan har nämnts, kan sägas vara av mera praktisk natur vid 1952 års sammanläggning i Halland så speglar 1974 års kommunreform en samhällsförändring. Här handlar det istället om kommuninvånarnas tilltro till det politiska systemet d.v.s. om beslut fattade i centralorten är till gagn för den egna kommundelen, vilket

kommundemokratifrågan tar upp. Nielsen skriver här att vad som har betydelse för kommuninvånarnas attityder till en kommunreform är bl.a. avståndet mellan centralorten och den egna kommundelen. De som hade ett längre avstånd in till centralorten var sålunda mer negativt inställda till en förändring än de som hade ett kort avstånd. Även kommunstorleken hade betydelse för det politiska deltagandet. Detta på grund av att i de kommuner som hade färre innevånare, så var dessa mer politiskt aktiva då kontakten mellan kommunpolitikern och kommuninvånaren var mer frekvent än i de större kommunerna.

I Halland var de flesta kommunerna negativa, eftersom de menade att förmågan att påverka beslut rörande den egna kommundelen starkt begränsades genom ett centraliserat styrelseskick. Fokus hade således flyttats från de praktiska behoven till kommuninvånarnas förmåga att påverka sin kommun. Man ville sålunda inte längre bara vara mottagare av förändringar utan även vara med och besluta om dem.

Min tredje frågeställning var:

Vilka farhågor och förhoppningar infriades genom kommunreformerna.

7.1 Kommunreformen 1952

Ser man till kommunreformen 1952 så var den otillräcklig såtillvida att den inte stod i samklang med de samhällsförändringar som skedde under 1950-talet. Här fick centralorten en ny betydelse, vilket ledde till problem eftersom de nya kommunerna saknade en uttalad sådan, då de hade bildats utifrån sammanslagningar i den gamla sockenkulturen. Även kommunstorleken visade sig redan vara för liten för att kunna bära de nya kommunala åtagandena.

Attityderna till reformen var även negativa på grund av att det saknades principer för hur de nya kommunerna skulle bildas, samt att man inte redovisade skälen till detta .

Här kom således kommunreformen att framstå som otidsenlig i efterkrigstidens snabba samhällsutveckling och förhoppningarna som gällde både kommunorganisationen och kommunstorleken infriades inte fullt ut.

Det som kom att bli ett avgörande kriterium för hur en kommun skulle fungera blev kommunstorleken. Detta eftersom det krävdes ett minimum av kommuninvånare för att säkra

ett tillräckligt stort skatteunderlag som skulle utgöra tillräckligt stora ekonomiska resurser för att kunna bedriva den kommunala verksamheten.

7.2 Kommunreformen 1974

Kommunerna hade efter kommunsammanläggningen professionaliserats och utvecklats till en tjänstemannaförvaltning. Det hade inletts en tydlig politisk planering där statsmakten hade en avgörande auktoritet och skapade genom detta olika välfärdssektorer i kommunerna. Här fick en del kommunala funktioner ett nyare innehåll. Socialtjänsten skulle främja en ekonomisk och social trygghet.

Äldreomsorgen var en social rättighet och en kommunal skyldighet där vården även skulle omfatta hemtjänst och särskilda boendeformer. Kommunen svarade även för den nioåriga obligatoriska skolan, gymnasieskolan och den frivilliga vuxenutbildningen.

Den statliga förvaltningen skulle då hållas samman och både stå för och producera (genom skattemedel) välfärden.

Kunskapen om lokala valfrågor hade ökat hos de lokala väljarna och de var dessutom mer politiskt aktiva även om de inte var bekanta med någon lokal kommunalpolitiker.

Kommunreformen 1974 innebar att flera av kommunernas förhoppningar och intentioner infriades jämfört med 1952 års reform. Samtidigt utgjorde kommundemokratin och genom den förmågan att påverka sin hemort inte det problem som det utmålades från början. Mycket av detta berodde på att kommuninvånarna själv hade blivit mer politiskt aktiva och genom det påverkade frågor rörande bl.a. sin egen kommun. Även här är Dahls kriterier giltiga såtillvida att fördelarna överväger nackdelarna inför en ny kommunreform. Samtidigt har inte kommunernas politiska självständighet nämnvärt påverkats vilket sammantaget gör kommunreformen mer lyckad

8 Slutdiskussion

Ser man till den samhällsförändring som Sverige genomgick med början på 1800-talet så var det viktigt, för att inte säga nödvändigt att genomföra kommunreformerna. Övergången från ett agrart samhälle till ett industriellt innebar att vissa bygder nästan avfolkades samtidigt

som städerna fick ta emot mer människor Förhållandena och välståndet behövde förbättras och regeringen sjösatte därför sin välfärdplan. Kommunsammanläggningarna som var en del av denna plan gjorde att kommunerna intog skiftande attityder när det gällde dess förträfflighet. Inställningen beror på att varje kommun måste se att de har något att vinna på en förändring. Detta tar Nielsen genom Dahl även upp, som tidigare har nämnts, när han skriver att fördelarna måste överväga nackdelarna bl.a. när det gäller ekonomi och administration.

Förändringen bör även inom ett kortare perspektiv bekräfta önskemålen hos kommuninvånarna eftersom det då är lättare att se ett konkret resultat och därmed vara positivt inställd till en förändring.

Det råder även skillnader mellan de politiker som har en helhetsbild att ta hänsyn till och de invånare som känner att de mer blir direkt berörda av en förändring. Detta påverkar attityderna hos kommuninvånarna och de kanske känner att just deras behov inte blir uppfyllda samtidigt som det nya då kan verka främmande och olustigt. Ett bra exempel på detta är demokratifrågan som har nämnts ovan. Politikerna var här tvungna att väga för och nackdelar när det gällde att rationalisera och centralisera kommunpolitiken på bekostnad av den lokala kommundemokratin. Även Dahl tar upp detta när han i ett av sina kriterier skriver att invånarna i enheten bör ha en stark önskan att styra sig själv demokratiskt. Ju mindre troligt det är att enheten kommer att leva upp till demokrati, desto mindre rättfärdigat är det att tilldela den politikens självständighet.

Ser man då till inställningarna hos de olika delkommunerna när det gäller demokratifrågan så borde det egentligen, sett utifrån detta kriterium, inte ha skett någon sammanslutning i dessa kommuner. Men det gäller som tidigare har nämnts att se hela bilden och väga för och nackdelarna mot varandra. Förmågan att påverka och vara delaktig i beslut rörande sin egen kommun har inte försvunnit tack vare att kommuninvånarna själva är mer politiskt aktiva nu än de var förr. Vägarna till påverkan kan kanske nu dock kännas mer omständliga och anonyma. Denna utveckling fortsätter vilket inte minst *Hallandsposten* d 29 oktober 2009 bevisar när den i en artikel tar upp att Halmstadborna vill ha mer insyn i politiken och i en artikel d 27 oktober samma år visar på att de flesta samhällsgrupper är representerade bland Hallandspolitiker men att invånarna ändå inte upplever att de har tillräckligt inflytande.

Det vore således intressant att vidare studera, för att se om det har skett någon samhällsförändring, vilka krav invånarna har på sina politiker vilka deras attityder är till dem idag och vilka förändringar de eventuellt skulle vilja se kanske då mest på det lokala planet.

9 Käll- och litteraturförteckning

9.1 Litteratur

Aronsson, Peter, Nilsson, Lars, & Strömberg, Thord. *Storkommunreformen 1952* (studier i kommunhistoria nr 24). Stockholm: Lars Nilsson och Stats och Kommunhistoriska institutet, Historiska institutionen, 2002.

Berge, Anders. *Sjukvårdens underklass*. Umeå: Boréa Bokförlag, 2007.

Broomé, Per & Jonsson, Pirkko. *Äldreomsorgen i Sverige*. Stockholm: Författarna och SNS Förlag, 1994.

Dahl Robert A. *Democracy and its critics* New Haven, London: Yale University press, 1989.

Gustafsson, Agne. *Kommunal självstyrelse*. Stockholm: SNS Förlag, 1996.

Montin, Stig. *Moderna kommuner*. Malmö: Liber AB, 2002, 2004.

Nielsen, Peder. *Kommunindelning och demokrati, om sammanläggning och delning av kommuner i Sverige*, (akademisk avhandling). Uppsala: Peder Nielsen och Uppsala universitet, Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 2003.

Sandström, Ivar . *Utbildningens idéhistoria*. Vällingby: Svensk Facklitteratur AB, 1995.

SOU 1945:38 *Kommunindelningskommittén II Betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner* Stockholm 1945

SOU 1945:39 *Kommunindelningskommittén III bilagor till kommunindelningskommitténs betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner* Stockholm 1945.

Utvärdering av kommunindelningsreformen, Förslag till forskningsprogram delbetänkande I av kommunaldemokratiska kommittén. Stockholm: LiberFörlag, 1978.

Westerståhl, Jörgen (red), & Strömberg, Lars. *De nya kommunerna*. Stockholm: Liber Förlag, 1983.

Widberg, J. *Från socken till kommunblock en studie av kommunala indelningar och indelningsreformer i Sverige* Stockholm: Kommunaldemokratiska kommittén, rapport 2 1979.

Wångmar, Erik. *Från sockenkommun till storkommun*, (akademisk avhandling). Växjö: Erik Wångmar och Växjö universitet, Institutionen för humaniora, 2003.

9.2 Källor

Hallandsposten 10 november 1951

Hallandsposten 16 november 1951

Hallandsposten 4 december 1951

Hallandsposten 15 december 1951

Hallandsposten 24 december 1951

Hallandsposten 7 mars 1963

Hallandsposten 15 december 1973

Hallandsposten 22 december 1973

Hallandsposten 24 december 1973

Bilaga

Hur kommunerna i Halland slog samman vid de båda kommunreformerna

Källa

Lindström, Fritz, B. & Lundgren, Ivar, S. *Från sockenstämma till storkommun Hallands län och köpingar* Stockholm: Litteras förlag AB 1955

Arbetsgruppen för utgivande av hembygdsbok om Halland. *Hallands län och landskap* Stockholm: Sober förlag i samarbete med Hallands läns landsting 1978

Hur kommunerna i Halland slogs samman vid de båda kommunreformerna

Från sockenkommun till storkommun

Resultat av kommunreformen 1952

Trönninge Tönnersjö	Eldsberga kommun	Kvibille Holm Slättåkra	Kvibille kommun
Förlanda Fjärås Hanhals	Fjärås kommun	Laholm oberörd	Laholms kommun
Getinge Rävinge	Getinge kommun	Lindberg Stamnared Torpa Valinge	Lindberga kommun
Harplinge Steninge	Harplinge kommun	Lindome oberörd	Lindome kommun
Grimeton Gödestad Hunnestad Nösslinge Rolfstorp Skällinge	Himledalens kommun	Frillesås Gällinge Idala Landa Ölmevalla	Löftadalens kommun
Hishult Oberörd	Hishults kommun	Morup Stafsinge	Morups kommun
Hasslöv Skummeslöv Östra karup	Karups kommun	Onsala oberörd	Onsala kommun
Knäred oberörd	Knäreds kommun		

Socknar	Storkommuner	Socknar	Storkommuner
Enslöv	Oskarströms kommun	Veinge	Veinge kommun
Ränneslöv Ysby	Ränneslövs kommun	Alfshög Askome Köinge Okome	Vessigebro kommun
Breared Snöstorp	Simlångsdalens kommun	Svarträ Vessige	
Släp Vallda	Särö kommun	Vinberg Ljungby	Vinbergs kommun
Söndrum Vapnö	Söndrums kommun	Våxtorp oberörd	Våxtorps kommun
Torup Drängsered Kinnared Rydöbruk	Torups kommun	Värö Stråvalla	Värö kommun
Tvååker Dagsås Sibbarp Spannarp	Tvååkers kommun	Årstad Abild Asige Eftra Slöinge	Årstads kommun
Tölö Älvsåker	Tölö kommun	Gunnarp Gällared Krogsered	Ätrans kommun
Ullared Fagered Källsjö	Ullareds kommun		
Veddinge Sällstorp Ås	Veddinge kommun		

Kommunblocksreformen

Resultatet av kommunreformen 1962-1974

Storkommuner	Kommuner efter kommunblocksreformen
Fjärås Lindome Onsala Löftadalen	Kungsbacka kommun
Veddinge Tvååker Träslövsläge Himledalen Värö	Varbergs kommun
Vessigebo Vinberg Ullared Årstad Åtran	Falkenbergs kommun
Torup Drängsered Kinnared Rydöbruk	Hylte kommun
Eldsberga Getinge Harplinge Kvibille Oskarström Söndrum	Halmstad kommun
Ränneslöv Simlångsdalen Veinge Våxtorp	Laholms kommun